МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ,
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І МИСТЕЦТВА

Кафедра дошкільної освіти

Магістерська робота

ФОРМУВАННЯ УЯВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЇ

Виконала: студентка ІІ курсу ОС «магістр»
Галузь знань: 01 – Освіта/Педагогіка
Спеціальність: 012 «Дошкільна освіта»
(заочна форма навчання)
Шмагайло Марини Анатоліївни

Керівник: канд.пед.наук, доцент
Рогальська Надія Василівна
Рецензент: канд.філ.наук, доцент
Степанова Наталія Михайлівна

Черкаси – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП……..……..….3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ УЯВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЇ

1.1. Психофізіологічні особливості дітей старшого дошкільного віку……...7

1.2. Сутність і зміст поняття «уява»……..…….….13

1.3. Музикотерапія як засіб формування творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку……..27

Висновки до І розділу ……40

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРЕИЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ УЯВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЇ

2.1 Аналіз стану досліджуваної проблеми в закладах дошкільної освіти з дітьми старшого дошкільного віку ..…….....43

2.2 Методика формування уяви старших дошкільників засобами музикотерапії у гуртковій діяльності…….……..49

2.3 Результати науково-педагогічного дослідження……..70

Висновки до ІІ розділу……..……...73

Висновки……..…....75

Список використаних джерел……...……78

Додатки……..…..….86

ВСТУП

Інноваційні соціальні перетворення, бурхливий науково-технічний прогрес вимагають від сучасної людини значного вміння орієнтуватися в навколишньому світі, нового бачення себе у змінених реаліях буття. Людина в усі часи свого існування завжди прагнула бути творцем свого життя, ініціювати і здійснювати практичні дії, процеси пізнання, спостереження, прогнозування та інші види специфічної людської активності та їх творчого осмислення.

Уява, емоції та поведінка тісно переплітаються між собою, взаємодоповнюють одне одного, змінюючи життя особистості. Тому наші думки, уява, індивідуальний спосіб сприйняття дійсності, характер мислення іноді допомагають нам, а іноді пригнічують.

Здатність людини уявляти, мислити в образах створила таке унікальне явище, яке ми називаємо мистецтвом. Створення художніх образів вимагає від митця максимальної активізації художньо-образного мислення. В свою чергу, для того, щоб «зчитувати», «осягати» художні образи мистецтва, людина повинна також мати сформовану уяву. Саме воно має непересічне значення для повноцінного, цілісного сприйняття світу, формування переконань, поглядів та системи цінностей особистості. Тому проблема формування уяви у дітей є важливою, і потребує глибокого та ґрунтовного вивчення.

Для розвитку уяви і творчості дитини необхідна підтримка дорослих, заохочення допитливості дітей, їх експериментування, пошукових дій, оригінальних рішень, виходу за межі зразка. Окремим і важливим питанням у дитячій психології є міра впливу, втручання дорослого у творчі спроби дітей. Якщо вона буде завеликою, то що залишиться дитині? Її творчість непомітно перейде у виконання інструкцій дорослого. Авторитарне ставлення, гіперопіка і емоційна холодність та байдужість знижують ініціативу, самостійність дитини, викликають вивчену безпомічність, зневіру у власні сили, які призводять до відмови від пошуку.

Актуальність теми. Нові вимоги до освіти старших дошкільників передбачають розвиток не тільки їх генералізованих здібностей, а й таких психічних процесів, як уява, відчуття, образне мислення, сприймання, пам'ять тощо. Основні теоретичні питання, пов'язані з мисленням людини, опрацьовані в науковій літературі багатьма вченими, дослідженню цієї проблеми приділялася належна увага у філософії (Ю.Афанасьєв, В.Волков, І.Герасимова Р.Левчук, В.Мазепа, В.Малахов, С.Рапопорт, В.Шишка), психології (А.Брушлинський, Л.Виготський, О.Леонтьєв, О.Костюк), культурології (В.Біблер, О.Шевнюк, О.Щолокова), музикознавстві (А.Лащенко, В.Медушевський), педагогіці (І.Зязюн, Є.Назайкінський, О.Рудницька, Г.Падалка).

Загальновідомо, що уява дитини є основою для формування всіх інших видів мислення. Розвивати розумові здібності особистості неможливо без формування її уяви, а це доцільно робити за допомогою музичного впливу.

Складність вирішення проблеми формування уяви дітей старшого дошкільного віку зумовлюється низкою суперечностей:

- між потребами гуманітарно-естетичного спрямування навчально-виховного процесу музичних занять і реальним станом проведення цих занять у дитячих садах, які спрямовані на підготовку дітей до чергового свята;
- між формальним визнанням значення уяви як важливої системної підструктури розвитку особистості в цілому і недостатнім вирішенням цієї задачі.

Соціальна та педагогічна значущість проблеми формування уяви, її недостатня теоретична та методична розробленість зумовили вибір теми дослідження: **«Формування уяви дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії».**

Мета дослідження – полягає в науковому обґрунтуванні й експериментальній апробації методики формування уяви дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання:**

- уточнити сутність і зміст поняття «уява», дати його педагогічну інтерпретацію в контексті вікових особливостей старших дошкільників та визначити роль уяви у формуванні цілісного сприйняття світу дітьми;
- обґрунтувати критерії та показники рівня сформованості уяви старших дошкільників;
- розробити та експериментально перевірити методику формування образної уяви дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії, дати відповідні рекомендації з впровадження розробленої методики в навчально-виховний процес дошкілля.

Об'єкт дослідження – процес музично-естетичної освіти старших дошкільників.

Предмет дослідження – методика формування уяви у дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії.

Методи дослідження передбачали теоретичний аналіз літератури, аналіз навчальних та парціальних програм системи дошкільної освіти; узагальнення педагогічного досвіду; педагогічне спостереження та експеримент, бесіди, усне опитування, тестову діагностику, творчі завдання, методи кількісної та якісної обробки результатів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідженя полягає:

- в педагогічній інтерпретації поняття «уява», визначенні її ролі, змісту і структури;
- в обґрунтуванні виняткового значення музикотерапії для формування образної уяви дітей;
- у розробці системи критеріїв, показників та рівнів сформованості уяви у дітей старшого дошкільного віку;
- у визначенні методичних основ формування уяви дітей

засобами музикотерапії, у теоретичному обґрунтуванні залежності процесу формування образної уяви старших дошкільників від збагачення і гармонізації емоційно-почуттєвої сфери дитини, від здатності уявляти, відчувати та відображати;

- у розробці та експериментальній перевірці методики формування уяви у старших дошкільників засобами музикотерапії.

- є державні документи про стратегію розвитку дошкільної освіти в Україні; ключові методологічні положення з проблеми відродження української національної культури; психологічні теорії розвитку особистості (Л.Виготський, О.Леонтьєв, Р.Немов); педагогічні аспекти функціонування художньої культури суспільства та особистості (В.Бутенко, П.Гаврилгок, В.Іванов, Г.Падалка); наукові праці з теорії та методики музичного виховання (О.Апраксіна, А.Болгарський, С.Горбенко, Д.Кабалевський, І.Назаренко. О.Ростовський, Л.Хлєбнікова), наукові дослідження з використання музикотерапії у системі дошкільної освіти (І.Малашевська, С.Демидова, І.Трофімченко, С.Квітка).

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути застосовані на музичних заняттях з використанням музикотерапії та зможуть надати можливість виявити зміни в емоційно-почуттєвій сфері, виявити певну динаміку змін у структурі досліджуваного поняття: глибшою та інтенсивнішою зможе стати здатність осягати емоційно-чуттєвий світ музичних явищ і співпереживати йому, зросте усвідомленість значущості уяви, підвищеться ступінь творчої самостійності та комунікативності, наявність музичної обізнаності та компетентності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці методики забезпечення ефективності процесу формування уяви у музично-виховній роботі з дошкільниками. Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі гурткової діяльності та музичних занять дітей старшого дошкільного віку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ УЯВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЇ

1.1. Психофізіологічні особливості дітей старшого дошкільного віку.

Як відомо старший дошкільний вік дитини – це 6 - 7-ий рік життя. Я.А. Коменський, видатний чеський педагог, був першим, хто наполягав на строгому обліку у навчально-виховній роботі вікових особливостей дітей. Він висунув і обгрунтував принцип згідно з яким навчання і виховання повинні відповідати віковим етапах розвитку. «Все підлягає засвоєнню повинно бути розподілено по східцях віку так, щоб пропонувалося для вивчення тільки те, що доступно сприйняттю в кожному віці», - писав Я. А. Коменський. [35, с. 178]

Діти окресленого віку відносяться не до розумового, а до художнього типу мислення. Тому цілеспрямований розвиток понятійного мислення слід поєднувати з не менш цілеспрямованим вдосконаленням образного мислення і приділяти увагу розвитку дитячої уяви. Тобто, у дитини старшого дошкільного віку все одно більш розвинена права півкуля, а ліва актуалізована і знаходиться в стадії розвитку.

У 5-6 років дитина, як губка, вбирає всю пізнавальну інформацію. Науково доведено, що дитина в цьому віці запам'ятовує стільки матеріалу, скільки не запам'ятає потім ніколи в житті. У цьому віці дитині цікаво все, що пов'язане з навколишнім світом, розширенням її кругозору. Найкращим способом отримання саме наукової інформації є читання дитячої енциклопедії, в якій чітко, науково, доступною мовою, дитині описується будь-яка інформація про навколишній світ. Дитина отримає знання про космос, стародавній світ, людське тіло, тварин та рослин, країни, винаходи і про багато іншого.

Цей період називають сензитивним для розвитку всіх пізнавальних процесів: уваги, сприйняття, мислення, пам'яті, уяви. Для розвитку всіх цих

аспектів ускладнюється ігровий матеріал, він стає логічним, інтелектуальним, коли дитині доводиться думати й міркувати.

З’являються нові вікові новоутворення свідомості та особистості: перший схематичний обрис дитячого світо-гляду; внутрішні етичні інстанції (зачатки почуття совісті); супідрядність мотивів (продумані дії починають переважати над імпульсивними, більшого значення набувають соціальна мотивація); довільна поведінка (здатність діяти ціле-спрямовано, долати труднощі на шляху до мети, елементарно контролювати та регулювати свою діяльність); творча уява (прагнення відійти від шаблона та зразка, схильність до фантазування, вигадування, творчої ініціативи); особиста свідомість (усвідомлення свого обмеженого місця в системі відносин з дорослими, орієнтація у власних чеснотах і вадах, виникнення більш-менш реалістичної самооцінки, самоповаги, прагнення бути визнаним іншими).

Важливим показником цього віку (5-6 років) є оцінне ставлення дитини до себе та інших. Діти можуть критично ставитися до деяких своїх недоліків, можуть давати особистісні характеристики своїм однолiткам, помічати відносини між дорослим і дорослим або дорослим і дитиною. Але батьки й надалі залишаються прикладом для дітей. Якщо батьки несуть позитивну інформацію, якщо у дитини на душі добре, немає страху, образи, тривоги, то будь-яку інформацію (особистісну та інтелектуальну) можна закласти у дитину.

Перший етап розвитку музичного мислення починається з трьох років, а от другий етап з 3 до 7 років. В цей період дитина починає розуміти дійсні зв'язку і відмінності, які існують між різними музичними утвореннями. Дитячий розум вже формує певні поняття й об'єктивно конкретизує їх, починає окремі ланки музичних утворень об'єднувати в один ланцюг. Саме в ланцюгових комплексах чітко проявляється об'єктивно-конкретний і образний характер музичного мислення дітей. Тепер воно формується не тільки членами сім'ї, а й музичними керівниками. «Там, де добре поставлена музично-виховна робота, діти з самого раннього віку - співають, грають і слухають різноманітні музичні твори, знайомлячись з основними жанрами – піснями, танцями та

маршами або, як їх образно назвав Д. Кабалевський, «трьома китами» музики. Разом з тим діти поступово звикають до різного виконавського складу, привчаються до стилістичного різноманітності музики»[34, с. 37].

У період старшого дошкільного віку відбувається фізіологічне дозрівання організму дитини. До семи років дозрівання лобного відділу великих півкуль завершується, що створює здійснення довільної поведінки учня та виконання певної програми. Збільшення рухливості нервових процесів та роль другої сигнальної системи зростає до шести-семи років.

Фізіологічні властивості старшого дошкільного віку проявляються в правильній та ритмічній серцевій діяльності, в енергійному розвитку та зміцненню м'язів тіла, в збільшенні ємкості легенів, збільшення в розмірах м'язової тканини та кісток. Саме тому що кістково-м'язова тканина відрізняється своїм нерівномірним зростання, дитина внаслідок має погану координацію, швидко стомлюється та порушується його постава, що викликає проблеми з руховою активністю старшого дошкільника, яка характерна в цьому віці. Вже при завершенні навчального року діти гарно справляються з ритмічним супроводом та танцювальними рухами. Достатньо чітко визначають характер, динаміку, темп, з інтересом виконують пісні, можуть аналізувати власний спів та спів однолітків.

Основи особистісного розвитку дитини старшого дошкільного віку закладаються саме в цей період, що є дуже важливим моментом в її житті. Головні потреби дитини в цьому віці це необхідність, яка проявляється здебільшого у спілкуванні, емоціях, дружбі, самоповазі, у ставленні до інших. Саме в цей віковий період в дитини формується ядро особистості [33].

У дитини старшого дошкільного віку особистісні новоутворення ще не до кінця сформовані. Вже ближче до кінця навчального року дитини накопичуються навички та конкретні завдання до різних видів музичної діяльності.

У цей період хлопці і дівчата мало відрізняються зовнішньою будовою тіла, а також багатьма фізіологічними і біохімічними параметрами. Вік 5-6

років називають «періодом першого витягнення», коли за рік дитина може вирости на 5-6 см.

Кістково-м'язова система у цьому віці, хоча і досягає певного ступеня розвитку, ще не стійка до несприятливих впливів. Надмірне фізичне навантаження швидко призводить до стомлення. У старшому дошкільному віці відзначається найвища частота травм у зв'язку з різко зростаючою руховою активністю дітей.

Великі м'язи тіла розвиваються раніше дрібних, тому старшим дошкільникам важко виконувати дрібні і точні рухи. Окостеніння фаланг кистей рук закінчується значно пізніше, тому діти швидко втомлюються від письмових робіт, акуратне виконання яких для них є важким. Але, як показує досвід, виконання аналогічних рухів, необхідних в комп'ютерній грі, вдається дитині набагато краще, що може бути пов'язано з високою мотивацією.

У багатьох дітей потреба в руховій активності настільки велика, що лікарі фізіологи називають вік 5-7 років «віком рухової марнотратності». Для дітей цього віку характерна перевага тонусу м'язів-розгиначів, що призводить до неможливості при тривалому сидінні утримувати спину випрямленою. Тому необхідно контролювати позу дитини.

Від діяльності м'язів безпосередньо залежить робота відділу мозку, який відповідає за роботу залоз внутрішньої секреції, системи кровообігу і травлення. Між тим достатньо двічі на тиждень хоча б по тридцять хвилин пограти, наприклад, у футбол – і в мозку людини виникне новий осередок радісного збудження, який з часом, якщо заняття фізкультурою стануть систематичними, зможе подавити осередок застійного негативного збудження. З приходом до школи у дітей в два рази скорочується рухова активність. А що таке рухова активність для дитини? Це його нормальний зріст, розвиток, життя, зрештою. При вступі до школи у дитини тут же гальмуються і зріст, і розвиток. І до цього треба бути готовим. Педіатри та дитячі невропатологи вважають, що дитина повинна активно рухатися 3-4 години. Спеціальні дослідження показали, що учні, які щодня займаються фізичними вправами, багато

рухаються, перебувають на свіжому повітрі, відрізняються зростом, у них значно збільшується окружність грудної клітки, підвищується життєва ємкість легенів і сила м'язів. Впливає це і на обмін речовин [6, с.233].

Збільшена фізична витривалість, підвищення працездатності носять характер, але в цілому більшість дітей відчувають втому, викликану ще і додатковим, не властивим для даного віку, передшкільними навантаженнями (доводиться багато сидіти при життєвій потребі в русі). Працездатність дитини різко падає через 25-30 хвилин після початку заняття і може різко знизитися. Діти сильно стомлюються при підвищеній емоційній насиченості занять, заходів. Все це треба враховувати, маючи на увазі вже згадувану збудливість дітей.

Сердечно-судинна система у старшому дошкільному віці продовжує свій активний розвиток. Продовжує розвиток імунна система. Удосконалюється місцевий і загальний імунітет. Між 5-6 роками відбувається зростання мозку. До кінця цього періоду мозок дитини становить 80% від величини мозку дорослого. Активно розвиваються лобові долі, що відповідають за мислення і свідомість. У цьому віці більш явним стає домінування однієї з півкуль. Ці фізіологічні зміни тягнуть за собою поступові зміни і в когнітивній сфері (увазі, сприйнятті, мисленні, пам'яті, уяві).

Протиріччя соціальної ситуації розвитку дитини-дошкільника полягає у розриві між його прагненням бути як дорослий і неможливістю реалізувати це прагнення безпосередньо. Єдиною діяльністю, яка дозволяє розв’язати це протиріччя, є сюжетно-рольова гра. Саме тому, що рольова гра дає дитині можливість вступити до взаємодії з такими сторонами життя, які недосяжні їй у реальній практиці, вона і є провідною діяльністю дошкільника. Основним мотивом ігрової діяльності є найкраще виконання ролі, діяти «як дорослий». Цей мотив підпорядковує собі безпосередні стосунки дитини і є провідним. З цієї точки зору, дошкільний вік – період інтенсивного засвоєння людських взаємин – норм і правил поведінки, які існують у світі дорослих. Становлення внутрішнього психічного життя і внутрішньої саморегуляції

пов’язане з цілим рядом новоутворень у психіці і у свідомості дошкільника. На кожному етапі розвитку та чи інша психічна функція виходить на перше місце. Найважливішою особливістю дошкільного віку є нова система психічних функцій, в центрі якої стає пам’ять (на думку Л.С.Виготського). Пам’ять дошкільника є центральною психічною функцією, яка визначає всі інші процеси.[10, с.379]

Важливим новоутворенням цього періоду є довільна уява, яку можна визначити як поведінку, яка опосередкована нормами та правилами. Вперше виникає питання про те, як треба себе поводити, тобто формується попередній образ своєї уяви. Дитина починає опановувати і керувати своєю уявою, порівнюючи її з тим образом, який стає взірцем. Усвідомлення своєї поведінки і початок особистої самосвідомості – одне з головних новоутворень дошкільного віку.

Коли дитина знаходиться під впливом активної навчально-виховної діяльності то звичайно в її організмі відбуваються якісь зміни, зокрема, зміни в її психофізіологічному розвитку. Тому коли музичний керівник будує свій навчальний процес то їй необхідно враховувати особливості фізичного та психічного розвитку дитини.

Психічні процеси не тільки виявляються, але й формуються у різних специфічно дитячих видах діяльності. Провідною діяльністю залишається гра. Зміст її дедалі більш інтелектуальний, відповідає рівню розумового розвитку старших дошкільників. У цьому змісті відображаються суспільні події, що їх починають усвідомлювати діти, етичні правила, якими регулюються взаємини між людьми, різні фантастичні сюжети. Серед ігрових мотивів значне місце посідають пізнавальні інтереси, потреба в порівнянні себе в якомусь відношенні з однолітками, у співробітництві з ними та ін.[61,с 124].

1.2. Сутність і зміст поняття «уява».

Здійснюючи відображення навколишньої дійсності, особистість поряд із сприйняттям того, що діє на неї в даний момент або уявленнями того, що мало вплив раніше, створює нові образи. І це відбувається за допомогою такого психічного процесу як уява, яка властива лише людині.

Будь-яка творча діяльність людини тісно пов'язана з наявністю у неї уяви, яка балансує між свідомими і підсвідомими процесами, між різними асоціативними контекстами. Уява є важливим аспектом будь-якої людської діяльності і належить до вищих пізнавальних процесів. Отже, можна зробити наступне визначення уяви – це відтворення у психіці людини предметів та явищ, сприйнятих коли-небудь раніше та створення нових образів предметів та явищ, котрих раніше вона ніколи не сприймала.

Уява поділяється на продуктивну (творчу) та репродуктивну (відтворювальну), пасивну (фантазії, марення, які не мають усвідомленої мети) та активну (підкорення певній меті, у процесі творчої діяльності), конкретну (певні предмети та речі) та абстрактну (символи, схеми).

Процес творення уявних образів має мимовільний або довільний характер. Мимовільна уява передбачає відсутність керування спеціальною метою, її появу зумовлюють потреби і почуття. Вона не має поставленої мети і дуже часто постає у якості ілюзії життя, де особистість говорить та діє уявно. Такий вид уяви переносить людину у світ фантастичний, який дуже є далеким від світу реального. Дуже часто мимовільну уяву викликають невдоволені потреби людини. За умови наявності сильних потреб і мізерної можливості їх задоволення мимовільна уява розвивається надзвичайно інтенсивно. Хоча подібну уяву можна викликати і спеціально, за допомогою певних художніх творів (музика, твори образотворчого мистецтва, казки тощо).

Довільна ж уява потребує створення того чи іншого об'єкта, образа, тобто ставить перед собою спеціальну мету. Цей вид уяви поділяється на відтворювальну та творчу. Відтворювальна уява, будується на образах

предметів та явищ, які вона сприймала раніше. Творча ж уява ґрунтується на створенні нових предметів та явищ.

Залежно від виду діяльності уява поділяється на художню, технічну, наукову тощо. Найпоширенішим є художній вид уяви і він базується на чуттєвих образах, які є надзвичайно яскраві і детальні. Письменник, композитор або художник настільки яскраво уявляють собі образи, що виникає відчуття, що вони живуть разом з ними, спілкуються з ними. Художній тип уяви потребує активізації слухових або зорових рецепторів.

Уява дітей дошкільного віку має певні обмеження, які пов'язані з недостатніми можливостями та запасами пам'яті. Відтворювальний характер уяви потребує належного розвитку уяви до того ж у кілька етапів. Перші ознаки уяви з'являються у дитини наприкінці другого – початку третього року життя. Дитина, набуваючи нового досвіду та засвоюючи мову оточення, починає відчувати нові потреби. Це період, коли уява тісно переплітається із сприйманням, адже діти дуже уважно слухають розповіді про відомі їм об'єкти та неуважно про невідомі.

Здійснюючи ігрову діяльність, дитина 2-3 років проявляє мимовільний та відтворювальний характер уяви у зв'язку з тим, що образи уяви швидко змінюються під впливом зовнішнього середовища. У будь-якій діяльності уява має нестійкий характер.

Діти ж середнього та старшого дошкільного віку проявляють більш стійку уяву. Це проявляється у здатності грати в одну сюжетну гру, легко наділяють певні речі іншими образами. Наприклад, паличка може виступати дудочкою, ложкою, ручкою тощо. Уявні образи дітей є численними і дуже яскравими, що призводить до захоплення дітьми ними як дійсністю. Сприймаючи казку, дитина не дивується чуду, адже вона не знає, що може бути, а що ні.

Саме тому дуже важливо не зловживати довірою дітей, адже їх віра надзвичайно сильна і ті образи, які навіюють дітям дорослі залишаються з ними на все життя. Уявлення дітей дуже жваві і тому дуже легко викликати у дитини

відчуття страху, жаху, загрози тощо.

Дієвим засобом відтворювальної уяви слугує розповідь казок, творча ж уява формується у процесі ігрової діяльності, яка чітко пов'язана з активною руховою діяльністю та розвитком мовлення. Загалом мова дітей дошкільного віку є активним засобом створення образів уяви та спрямуванням її роботи в необхідне гирло.

Суспільний досвід також будується з активним використанням уяви, Сформовані уявлення про навколишній світ, стверджуючись через призму свідомості дитини, пропускається через уяву і реалізується у двох основних формах – зародження якоїсь ідеї та пошук шляхів її реалізації.

У період дошкільного віку активного розвитку набуває саме творча уява. І вона виконує дві функції – пізнавально-інтелектуальну, яка допомагає дитині краще пізнавати світ, та захисну, що дозволяє за допомогою уявної ситуації розрядити психологічне напруження дитини, оскільки реальними практичними діями це зробити значно важче.

Пізнавально-інтелектуальна функція уяви допомагає дітям сформувати нові уявлення, компенсувати недостатні знання, краще пізнати світ та створити у своїй уяві цілісну картину світу. Ця функція уяви виникає тоді, коли дитині важко пояснити деякі факти дійсності. Саме це і споріднює її з процесом мислення, яке забезпечує вибірковість у перетворенні вражень, а уява, у свою чергу, доповнює, конкретизує процеси мисленєвої діяльності, допомагає подолати стереотипи. Завдяки уяві розв'язання когнітивних, інтелектуальних проблем набуває творчого характеру Уява значно розширює межі повсякденного життя, дозволяє «брати участь» у польоті на місяць, подорож на кораблі, мандрувати в тропіки тощо. Усе це сприяє збагаченню емоційному, інтелектуальному та особистісному розвитку особистості.

Окрім того уява допомагає знайти нестандартне вирішення пізнавальної проблеми. І найважливішою характеристикою пізнавально-інтелектуальної функції уяви є реалістичність, розуміння того, що є реальним, а що видуманим. В. Сухомлинський зазначав, що «населяючи навколишній світ фантастичними

образами, створюючи ці образи, діти відкривають не тільки красу, але й істину». [70, с.272]

У нашому дослідженні особливу увагу слід приділяти афективно-захисній функції уяви оскільки з її допомогою дитина здатна розв'язати емоційно-особистісні проблеми, досягти психологічного комфорту, позбавитися від важких спогадів та страхів. Уявляючи інших людей, тварин є свідченням того, що дитині не вистачає відчуття значущості, вона потребує через фантазії реалізуватися та самоствердитися. Під час гри з вигаданим персонажем відбувається реалізація потреби дитини у спілкуванні, якої їй у реальному житті не вистачає. Вигадані події також є свідченням потреби у визнанні дитини однолітками і це є становлення механізму психологічного захисту.

Наявність різних функцій, які виконує уява, свідчить про бажання дитини брати активну участь у суспільному житті, розвиток її мислення, фантазії, становлення як особистості. Як правило, уява ілюструє бажання, потреби, страхи дитини тощо і є цінним матеріалом для психологічного дослідження.[40,с 200]

Варто зазначити, що інтелектуально-пізнавальна та афективно-захисна функції розвиваються паралельно, але зі своїми особливостями. У процесі відокремлення предмету від образу та визначення його словом відбувається розвиток пізнавальної функції уяви. У цей час дитина вчиться керувати власними образами, видозмінювати їх й вдосконалювати, тобто регулювати свою уяву. Здатність уявляти та планувати виникають у період чотирьох-п'яти років. Афективна ж уява виникає у процесі утворення й усвідомлення свого «Я», формування здатності відокремлювати себе від інших людей та оцінювати власні вчинки. Механізм заняття емоційного напруження відбувається шляхом проектування власних емоційних переживань та моральних якостей на інших (це можуть бути тварини, комахи, птахи тощо). У період семи-восьми років діти вже здатні уявляти уявний світ і навіть жити у ньому.

Загалом уява, будучи своєрідним відображенням об'єктивної дійсності у свідомості людини, є психічним процесом, який ґрунтується на переробці

матеріалу сприймань і уявлень, що виникли у попередньому досвіді. Саме тому образи уяви є вторинними. В уяві здійснюється відхід від реальної дійсності, але разом з тим завжди зберігається зв'язок з реальністю.

Створення нових образів відбувається на основі реально існуючих життєвих вражень, відомих закономірностей. Іноді уявні образи можуть втілюватися. Так відомими є факти, що із 108 ідей Ж.Верна, залишилося лише 10 нереалізованими.

Уява також слугує засобом вираження емоційних станів людини і водночас певні образи можуть викликати ті чи інші емоційні переживання особистості. Реальні переживання під час прочитання казок і вигаданих історій за твердженням психолога Л.С.Виготського називають «законом емоційної реальності уяви» [10,с.362].

Варто зазначити, що впізнавання – образи уявлення з'являються лише за умови повторного сприймання певного предмету. Спричинене ж відтворення, яке полягає в асоціації або схожості за суміжністю, виникає лише під час опису, згадок. Далі йде мимовільне відтворення – це навмисний виклик уявлень дитиною задля застосування їх у грі, малюванні, описах тощо.
І наступне це творче відтворення, яке полягає у створенні нових образів [9].

Важливою умовою розвитку уяви є наслідування, яке не є лише простим копіюванням дій дорослих. На початкових етапах розвитку уяви наслідування має ігровий характер і головним його завданням є відпрацювання дитиною знайомих дій. Поступово дитина починає відходити від звичних дій і додавати щось своє, варіювати, доповнювати, змінювати, апробуючи різні схеми їх виконання, здійснює самостійні ігрові дії. Поступово спостерігається відкладене у часі наслідування малюком і це свідчить вміння діяти на основі сформованого образу.

Свідченнями перших проявів уяви є здатність дитини гратися з уявними предметами і в уявних ситуаціях. Виникнення уяви спричиняє суперечність між бажанням дитини наслідувати, наприклад, діям дорослого та обмеженими можливостями це здійснити. Однак в умовах сюжетно-рольової гри

вищесказана суперечність зникає завдяки умовній уявній ситуації, тобто бути як дорослий. Мимоволі виникає потреба в ігровій діяльності, а також здійснюється символічне застосування предметів або дій, які виконуються «неначе» або «ніби-то». Часто маючи справу з одним предметом вона уявляє на його місці інший.

Важливим чинником перенесенням значення предмету чи дії є мова дитини. Спочатку у грі використовується паличка, яка сприймається як паличка і як ложка. Поступово паличка виконує роль лише ложки.

Головними особливостями розвитку уяви дітей у дошкільному віці є:

- спочатку з'являється репродуктивна уява, а потім лише творча;
- збагачення уявлення дитини відкладене у часі з додаванням нових елементів є важливою передумовою розвитку уяви;
- поява уяви у грі відбувається за допомогою виникнення уявної ситуації , перейменування предметів, заміщення їх тощо.

Будь-яка творча діяльність потребує наявності уяви, її використання відбувається і під час розповіді казок, і під час гри, розмірковуючи над своїм майбутнім. Завдяки уяві діти дошкільного віку мають змогу вільно адаптуватися в соціумі. Варто зазначити, що дошкільники з довірою ставляться до своєї уяви. Вони створюють такі уявлення, які в дійсності у людини не було. Життєвий досвід є важливим засобом розвитку уяви. Дитяча уява набагато різноманітніша від уяви дорослих. Дуже цікавими і оригінальними є пояснення дітьми деяких життєвих явища. Однак своєї зрілості уява досягає саме у дорослому віці.

Уява тісно переплітається з такими психічними процесами як інтуїція та мислення. Пізнавальна діяльність людини починається з відчуттів і сприймань.

Інтуїція, будучи здатністю людини у деяких випадках несвідомо, чуттям уловлювати істину, передбачати, вгадувати щось, спирається на попередній досвід, знання тощо. .Відображаючи дійсність на чуттєвому рівні за участю аналізаторів, людина одержує різнобічну інформацію про зовнішні властивості та ознаки предметів, які фіксуються в її свідомості у формі звукових,

просторових, часових, смакових, дотикових та інших уявлень. Проте такої інформації про навколишній світ людині не достатньо для задоволення різноманітних потреб практичної діяльності, яка потребує практичного і всебічного знання об'єктів, з якими доводиться мати справу. Вичерпні знання про об'єкти дійсності, їх внутрішню, безпосередньо не дану у відчуттях і сприйманнях сутність людина одержує за допомогою мислення – вищої абстрактної форми пізнання об'єктивної реальності.

Мислення – це передусім психічний процес самостійного пошуку й відкриття суттєво нового, тобто процес опосередкування та узагальнення відображення дійсності під час її аналізу й синтезу, що виникає на основі практичної діяльності й досвіду [8, с.287].

Виділять наступні види мислення:

- наочно-дійове;
- теоретичне;
- наочно-образне;
- практичне;
- словесно-логічне;
- творче.

Перехід від наочно-дійового через наочно-образне до словесно-логічного мислення виявляє його онтогенез, тоді як інша класифікація за основу бере характер задач.

Наочно-дійове мислення – це розв'язування задач, поданих у наочній формі, шляхом практичних дій. Цей вид мислення виявляють деякі тварини. Так, змінюючи співвідношення елементів ситуації, в якій перебуває, дістає потрібний їй предмет [27, с.51]. У дитини наочно-дійове мислення є першим кроком до опосередкованого пізнання свого оточення.

Наочно-образне (образне, просторове) мислення – це розв'язування задач шляхом ідеального перетворення їх умов. Дитина чотирьох-шести років, не маючи можливість діяти практично, здатна оперувати образом об'єкта, що викликав інтерес. Проте він ще не виходить за межі її сприйняття.

Словесно-логічне мислення – це провідний засіб теоретичного освоєння дійсності, що інтенсивно формується під час оволодіння дітьми науковими поняттями в процесі навчання. Воно має вигляд міркування, і здійснюється шляхом таких мисленнєвих дій, як аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, абстрагування, порівняння.

Теоретичне мислення можна вважати різновидом словесно-логічного. Це засіб цілеспрямованого теоретичного освоєння дійсності, відтворення її у поняттях. Теоретичне мислення спрямоване, як правило, на побудову узагальненого і значною мірою усвідомленого образу світу. Двома його формами є дискурсивне та інтуїтивне мислення.

Дискурсивне мислення – це розгорнуте в часі міркування за допомогою умовиводів – способів логічного зв'язку суджень. Останні складаються із засновків та висновку. Умовивід здійснюється шляхом індукції – від менш загальних до більш загальних суджень або ж дедукції – застосування вже відомого до нових випадків.

Проте і дискурсивне мислення має неусвідомлені компоненти. Коли ж такі компоненти домінують, воно набуває вигляду інтуїції – нібито безпосереднього і майже раптового акту пізнання, що здійснюється без достатньо логічних підстав.

Практичне мислення генетично пов'язане з наочно-дійовим, але за механізмами здійснення нагадує теоретичне, тобто також може бути як дискурсивним, так і інтуїтивним. Проте, на відміну від теоретичного, воно є засобом розв'язання конкретних задач та передбачає внесення якихось дій у дійсність.

Практичне мислення може мати вигляд технічного (обслуговує процес створення і вдосконалення людиною технічних об'єктів) чи оперативного (розв'язання задач, що виникають під час управління технічними об'єктами) мислення.

Творче (продуктивне) мислення може бути наочно-образним або словесно-логічним, дискурсивним або інтуїтивним, теоретичним або

практичним. Це головне знаряддя творчості, спосіб розв’язання оригінальних і складних задач. Зрештою, це мислення, продуктом якого є принципово новий або вдосконалений образ того чи іншого аспекту дійсності.

Кожен вид мислення реалізується за допомогою певних психологічних механізмів – складників процесу мислення.

Мислення – це процес опосередкованого й узагальненого відображення людиною предметів і явищ об’єктивної дійсності в їх істотних зв’язках і відношеннях.

Значення мислення в житті людини полягає в тому, що воно дає можливість наукового пізнання світу, передбачення і прогнозування розвитку подій, практичного опанування закономірностями дійсності, постановки їх на службу своїм потребам і інтересам.

Коли дитина нагромаджує досвід практичних дій, її мислення відбувається за допомогою образів. Замість того щоб здійснювати реальні спроби, вона виконує їх розумово, уявляючи собі можливі дії й результати. Так виникає наочно-образне мислення. Дуже важливим у цьому процесі є виникнення в мисленні дитини так званої знакової функції – розуміння того, що певні речі та дії можуть використовуватися для визначення інших, служити їхніми замінниками. Цікаво, що, за даними Курий С., дитина спочатку починає практично користуватися замінниками предметів і дій і тільки на цій основі поступово вловлює зв'язок між позначеннями і тим, що вони позначають [37].

У період дошкільного віку уява завдяки розвитку мислення отримує суттєвих змін: поряд з мимовільною та відтворювальною уявою свого розвитку набувають довільна і творча уяви. Для дошкільного віку характерним є особлива рухливість, яка сприяє процесу пізнання дійсності. Здатність уявляти значно менша, ніж у школяра чи дорослої людини. Цьому сприяє і менший запас знань, які так необхідні для створення нових образів, одноманітніше засоби.

Дитяча уява вирізняється своєю неточністю, невимогливістю, спотворенням, перебільшенням дійсності, відчувається дуже сильна довіра до

образів уяви, простежується слабкість критичної думки, що полягає у нездатності відрізнити реальне від видуманого. Саме останнє спричиняє звинувачення дорослих у брехливості дітей, хоча діти не мають корисливих цілей. У них є тісний зв'язок з емоціями уявних образів, неймовірна здатність перевтілення в образи уяви.

Яскравість і жвавість образів уяви мають фізіологічні передумови – це домінування першої сигнальної системи у вищій нервовій діяльності, недостатня зрілість процесів кіркового гальмування, недостатній розвиток регулювань функції другої сигнальної системи. Це все спричиняє довірливість дошкільників до витворів уяви.

Розробляючи методику розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку, необхідно враховувати той фактор, що мимовільна дитяча уява гарно розвивається, якщо вона отримує великий емоційний посил, захоплення, хвилювання тощо. Мимовільна увага, будучи цілеспрямованим відтворенням ф перетворенням отриманих раніше вражень, дуже швидко змінюється під впливом зовнішніх вражень. За короткий термін діти переходять від однієї гри до іншої. Наприклад, спочатку стілець – це літак, потім автомобіль, далі паровоз тощо.

Однак діти дошкільного віку ще не вміють планувати. Вони не можуть сказати, що вони будуть робити далі. Вони володіють недостатнім практичним досвідом, мало розрізнять уявне від дійсного. Дуже цікавим свідченням цього є випадок, який відбувся з відомим режисером К. Станіславським, який у 3-річному віці вигадав, що він проковтнув голку. Це він зробив настільки переконливо, що й сам у це повірив, не говорячи вже про дорослих.

Однак у віці старшого дошкільного віку діти вже здатні розпізнати уявне від реального, розпізнають вигадки та дійсність. З кожним роком уява стає всі стійкішою. Дошкільники старшого дошкільного віку, продовжують грати в одну й ту ж саму рольову гру навіть після певної перерви на інші справи.

Довільна уява, яка в цей час набуває найбільшого розвитку, є цілеспрямованим і усвідомленим процесом відтворення й перетворення

отриманих раніше вражень. На початку образи довільної уяви у дітей підчас проведення сюжетно-рольової гри виникають під впливом словесних дій дорослого (педагога, вихователя). Згодом вона проявляється в таких видах діяльності, які потребують попереднього планування – це малювання, конструювання, ліплення, навчання тощо. Цілеспрямованість та стійкість уяви дітей формуються поступово. Так наприклад у період молодшого дошкільного віку діти гратися в одну й ту ж саму гру можуть лише 10-15 хв., діти середнього дошкільного віку – 40-50 хв., у старшому дошкільному віці декілька годин, навіть кілька днів. Ігрові задуми дітей 6-7-го року життя є відносно стійкими і діти їх часто реалізовують повністю, до кінця.

Щодо планування, то варто зазначити, що воно тісно переплітається із здатністю створювати цілісні твори. Діти у віці 3-4-х років можуть лише застосовувати елементи попереднього планування гри або продуктивних видів діяльності. Ступінчасте планування характеризується здатністю створювати ланцюжок образів, який відображає основний зміст діяльності і він властивий дітям 4-5-ти років. Діти ж 6-го року життя проявляють здатність фантазувати довільно і це виражається у плануванні процесу виконання задуму, попередньому виборі та підготовці обладнання тощо.

Подібний вид уяви спочатку формується під впливом дорослих, але згодом діти починають самостійно уявляти план своїх дій. Насамперед це відбувається у ході колективної ігрової діяльності із застосуванням реальних об’єктів і ситуацій та узгоджених дій учасників гри. З часом довільна уява переходить в індивідуальну діяльність, яка не завжди передбачає опору на реальні предмети та зовнішні дії.

Надзвичайно важливим моментом у формуванні здатності планувати є оформлення задуму і плану в мовленні. Обов’язковим є включення словесної мови, яка робить уява усвідомленою та довільною. Дитина дошкільного віку бачить логіку розвитку ситуації, розуміє зміст і послідовність передбачуваних дій, здійснює аналітичну діяльність під кутом різних позицій.

У дошкільний період надзвичайно активно починає розвиватися і творча

уява, що проявляється у здатності дитини доповнити образ героя розповіді новими рисами, вигадати нові події, відтворити почуте тощо. Наприклад під час малювання дитина додає нові об’єкти, іншому комбінуванні малюнку, новому використанні фарб.

Творчий компонент уяви надзвичайно активно розвивається і в процесі проведення рольових ігор, де зазвичай доводиться подумки перетворювати реальні умови проведення ігрового дійства. І це зрозуміло, адже творча уява – це процес створення нових, оригінальних образів та ідей. Загалом творча уява, будучи за своєю суттю особливою формою інтелектуальної діяльності, спрямована на перетворення навколишньої дійсності. Не лише реальний предмет, а й виражені словами уявлення стають опорою при створенні образу. Це сприяє розвитку мовлення дитини, її мислення та вираження всього цьому в словесній формі уяви.

Розвиток творчої уяви дитини тісно переплітається не лише з розвитком її пізнавальної сфери, а й з формуванням особистості загалом. Оскільки ваговими чинником успішного формування гармонійної особистості є розвиток мимовільної, довільної й творчої уяви.

Ще одним важливим чинником розвитку уяви у дітей є опанування засобами й прийомами уяви. Серед них вагоме місце посідає такі найпоширеніші прийоми словесної творчості як: уособлення (наділення персонажів реалістичними діями); антропоморфізації (оживлення тих предметів про які вони дізнаються у казках); аглютинація (поєднання, склеювання частин у незвичайні комбінації, яких не існує в реальності.

Варто зазначити, що створення нових образів викликає збільшення або зменшення якостей об’єкта, поміщення об’єкта у невластиві йому ситуації тощо призводить до того, що придумані казки старшими дошкільниками часто мають химерний характер. Однак у цих казках діти велику увагу придають емоціям та переживанням головних героїв, намагаються мотивувати їх вчинки, наділяють їх моральними та соціальними емоціями.

Оскільки механізми уяви формуються внаслідок взаємодії дитини

дошкільного віку з оточуючими людьми, відповідно виникнення і її розвиток є соціально зумовленим процесом. Як вже зазначалося вище, найбільше стимулювання уява отримує у процесі ігрової діяльності. Розвиток сюжету та виконання ролі потребують від дитини комбінувати по-новому відомі події, перетворювати та доповнювати власні враження. Особливо ефективним є режисерська гра, яка дозволяє дитині подивитися на ситуацію з різних сторін і уявити себе пожежником або лікарем, продавцем або пілотом. Крім того сюжетно-рольові ігри захоплюють дітей емоційно, створюючи всі умови для творчості. Сюжетно-рольова гра сприяє виробленню у дитини здатності, яка характеризує уяву дорослої людини, – здатності діяти з використанням образів, уявлень. Поступово переходить у внутрішній план. Один із прикладів цього процесу описала В. Мухіна: «Кирилко розставляє на тахті навколо себе іграшки. Лягає серед них. Тихо лежить приблизно годину. «Що ти робиш? Ти захворів?» - «Ні. Я граюся.» - «Як же ти граєшся?» - «Я на них дивлюся і думаю, що з ними відбувається»[22].

Уява в дошкільників ще безпосереднє і тісно пов'язане з їхнім сприйманням. Вони ще не можуть абстрагуватися від найбільш явних ознак предмета, що зумовлює гак звані феномени П'яже. Так, якщо на очах у дитини змінити форму пластилінової кульки, то вона стверджує, що кількість пластиліну збільшилася. Мислення, що протікає у формі наочних образів, не дає можливості дитині зробити правильні висновки й узагальнення.

Образне мислення людини співіснує з наочно-дійовим і вербальним мисленнями і має досить важливе навантаження в системі інтелекту. Образ насичений почуттями, емоціями. Образ у мистецтві, художній творчості – це джерело думки, аналізу, розуміння. Образне мислення відбиває і суттєві зв'язки дійсності досить специфічно – через зміну образів уявлень, тобто через перетворення уявлень.

Уява - це аналітико-синтетична діяльність, яка здійснюється під направляючим впливом свідомо поставленої мети або відчуттів, переживань, які володіють людиною в даний момент. Найчастіше уява виникає в

проблемній ситуації, тобто в тих випадках, коли необхідно відшукати нове рішення, тобто потрібна випереджаюча практична дія віддзеркалення, яке відбувається в конкретно-образній формі, як результат операції образами. [14,с.14]

Властива тільки|лише| людині можливість створення нових образів (уявлень) шляхом переробки попереднього досвіду. Уяву часто називають фантазією. Уява є вищою психічною функцією і відображає дійсність. Проте за допомогою уяви здійснюється уявний відхід за межі безпосереднього сприйманого. Основне його завдання - представлення очікуваного результату до його здійснення. За допомогою уяви у нас формується образ ніколи не існуючого або не існуючого в даний момент об'єкту, ситуації, умов.

Вирішуючи будь-яку розумову задачу, ми використовуємо якусь інформацію. Проте бувають ситуації, коли наявній інформації недостатньо для однозначного вирішення. Це так звані завдання великого ступеня невизначеності. Мислення в цьому випадку майже безсило без активної роботи уяви. Уяву забезпечує пізнання, коли невизначеність ситуації вельми велика. Це загальне значення функції уяви і у дітей, і у дорослих. [2, с.47]

Тепер стає зрозумілим, чому така інтенсивна функція уяви у дітей дошкільного віку. Їх власний досвід і можливість об'єктивно оцінювати навколишній світ недостатні. "Поле невизначеності" в сприйнятті життя так високо, що вирішити проблеми, що постійно виникають перед нею, дитина може тільки із залученням уяви, фантазії. Останні замінюють нею недолік знань і досвіду і допомагають відносно упевнено відчувати себе в складному і мінливому світі.

1.3. Музикотерапія як засіб формування творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку.

У сучасному насиченому подіями житті важливу роль відіграє освіта дітей і дорослих. Постійні стреси, безліч ситуацій, що травмують психіку дитини, перевтома негативно впливають не лише на розвиток дітей, а й на стан їхнього фізичного та психічного здоров'я, самопочуття педагогів і батьків. Важливо, щоб процес навчання і виховання дітей відбувався творчо і без стресу, враховував вікові можливості та психофізіологічні особливості розвитку дітей і не викликав у них труднощів у навчанні та порушень у стані здоров'я.

Те, що мистецтво відіграє важливу роль у процесі духовного розвитку та формування здорового способу життя особистості є загальновідомим фактом. З усіх видів мистецтва музика має найбільший вплив на настрій людини, на функціональну активність і працездатність, на весь її духовний світ. Музика вже давно стала свого роду постійним інформаційно-екологічним фактором, роль якого постійно зростає. Музична терапія, будучи складником психологопедагогічних і психотерапевтичних методик, сприяє збереженню психічного здоров'я й попередженню емоційних розладів. Основною її метою є подолання бар'єрів у спілкуванні, розвиток кращого розуміння себе та інших, зняття психічного напруження, створення можливостей для самовираження, виховання навичок адекватної групової поведінки та соціалізації особистості в суспільстві.[45]

Музична терапія пройшла тривалий і цікавий шлях розвитку. Її невід'ємною супутницею у процесі становлення була культура суспільства. І, відповідно, розвиток музичної терапії був нерівномірним, оскільки в певні періоди вона набувала великої популярності (як і культура), а в інші часи про неї майже зовсім забували.

Основними видами корекційно-розвивальної роботи є рухова релаксація і злиття з ритмом музики, музично-рухові ігри і вправи, психоемоційна й

соматична (на фізичному рівні) релаксація, вокалотерапія (співи), гра на дитячих шумових і музичних інструментах та ритмічна декламація, перцептивне (чуттєве) сприймання музики, музико-малювання, рухова драматизація під музику, гра з іграшками, казкотерапія, дихальні та гімнастичні вправи.

З плином часу все очевиднішим стає, що людство вже не порятує технічний прогрес. Сучасна наука дійшла, врешті-решт, висновку: адаптація до руйнівних умов існування (як ззовні, так і зсередини) можлива лише через набуття психокультури. І перш за все – через прищеплення її дітям: формування необхідних психотехнічних навичок саме в дитячому віці дасть людству шанс і виживання, й розквіту.

Сьогодні, як ніколи, особливої актуальності набувають заходи по створенню нових ефективних методів реабілітації та профілактики, нетрадиційних підходів, які підвищують резервні можливості організму дитини. Тобто, очевидною постає необхідність впровадження в навчально-виховний процес різних здоров'я-підтримуючих технологій, серед яких заслуговує на увагу нова галузь психолого-педагогічного напряму під назвою «музикотерапія». У перекладі з грецької термін «музикотерапія» означає «зцілення музикою». У контексті дошкільної освіти ми розглядаємо це поняття не в буквальному клінічному значенні, а як ефективний засіб моделювання й корекції внутрішнього стану дитини, розкриття її природного потенціалу. Окрім того, в педагогічному сенсі, музикотерапія може бути дієвою допомогою в оптимізації навчально-виховної роботи, спрямованої на формування та розвиток особливої новітньої психокультури, яка в майбутньому, на думку вчених, дасть людству шанс на виживання й розквіт [59,с.176].

Загалом поняття «музична терапія» народилося у сфері медичної лікувальної практики. В основі цього лікувально-профілактичного напряму – залучення різних методів музичного впливу для здійснення конкретних лікувальних завдань. Гармонізіція психіки людини є одним із найефективніших результатів і, водночас, інструментів цілющого впливу музики.

Однак нами було визначено сутність феномена «музикотерапії» як поліфункціональної системи застосування цілеспрямованого впливу музики та звуків на особистість з метою розкриття резервних й адаптивних можливостей людського організму, його специфічного життєвого тонусу, що ототожнюється з ресурсами опірності, емоційної стійкості та позитивного мислення. Використання музикотерапії у музично-педагогічному процесі сприяє оптимізації розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку та їх загальному оздоровленню.

С. Шушарджан, президент Міжнародної Академії Інтегративної Медицини, класифікує музично-терапевтичний вплив у відповідності до сучасних технологій на клінічний та експериментальний. На розгорнутій схемі, що подана у контексті викладеного матеріалу, чітко окреслені основні напрями класифікації [74,с.450]

Відповідно до класифікації С. Шушарджана, основною метою клінічної музикотерапії (МТ) є використання розроблених методів і технологій із лікувальною і профілактичною метою. Розрізняють такі її основні напрями: - рецептивна (пасивна) МТ характерна тим, що пацієнт отримує музично-терапевтичний сеанс за певною технологією, не беручи в ньому активну участь.

У рецептивній музикотерапії існують два основні напрями: музикопсихотерапія, завданням якої є нормалізація психоемоційного стану пацієнта та музикосоматотерапія, яка лікує засобом безпосереднього контактного впливу на тіло людини. У музикопсихотерапії розрізняють динамічну МТ, яка слугує емоційній активізації пацієнта і регулятивну МТ, спрямовану на провокування афективно-динамічних реакцій, котрі викликають катарсис – духовне очищення;

- активна МТ включає у процес музицирування самого пацієнта і має два напрями: лікувально-педагогічний – застосування музики для роботи з дітьми, які відстають у розвитку, а також дітьми з порушеннями слуху та мови; аналітична музикотерапія – при психозах, неврозах і функціональних дисбалансах;

- інтегративна МТ є новітнім музикотерапевтичним напрямом, що з'явився на перетині ряду наук: нейрофізіології, психології, рефлексотерапії, музикознання та ін. Головним її завданням є корекція як окремих психофізіологічних порушень, так і підвищення резервних потенцій цілісного організму. Один із напрямів інтегративної МТ є вокалотерапія – лікування співом, під впливом якого в організмі людини виникають оздоровчі фізіологічні реакції – фонаційні вібрації життєво важливих органів.[75]

Експериментальна музикотерапія, до складу якої входять загальна, системна і клітинна підструктури, досліджує цілісні реакції організму, а саме: психофізіологічні, біохімічні, біофізичні та ін., реакції окремих фізіологічних систем, а також реакції організму людини на клітинному рівні [65].

Постає питання: яким чином відбуваються лікувально-педагогічні, психофізіологічні позитивні зрушення в організмі людини?

Вчені-дослідники пояснюють цей феномен наступним чином. Матерією музики є звук. Звучання музики в тимчасовій довжині, вплив її на почуття слухачів у процесі музикотерапії базується на частотному коливанні різних звуків, що резонують з окремими органами чи системами організму людини в цілому. Вченими установлено твердий взаємозв'язок між частотою звукових коливань і конкретними фізіологічними процесами в організмі людини. Звук є одним із основних носіїв інформації, найбільш могутній за силою впливу на мозок людини. І неважливо про що йдеться: шум на вулиці чи концерт симфонічної музики. На сьогодні детально розроблена наукова теорія впливу різних видів звуку на людину. Відповідно до неї звукотерапія підрозділяється на музикотерапію, словотерапію, лікування звуками природи й ультразвуком. Ефективність музикотерапії зумовлюється не тільки емоційним впливом на людину, але й біорезонансним сполученням музичних звуків з вібраціями окремих органів і систем організму. Вібрації музичних звуків активізують вегетативні механізми вищої нервової діяльності, викликають особливі вібраційні відповіді у підсвідомості людини. Відбуваються реакції, що сприяють більш швидкому видужанню пацієнтів. Музикотерапія сприяє у

першу чергу успішному лікуванню різного роду психічних розладів: психозів, депресивних станів, шизофренії. Допомагає вона добре й у терапії багатьох психосоматичних захворювань [19].

На сьогодні музична терапія отримала розповсюдження в усьому світі і вже з середини XX ст. розвивається як окрема індустрія. Швидкому її поширенню сприяє системна криза медичної допомоги, загальний негативний соціальний фон. Кабінети й центри музикотерапії, підготовка професійних музикотерапевтів, виробництво спеціальних музичних програм та дисків стали за кордоном звичною справою. Більш ніж сотня навчальних закладів здійснюють підготовку професійних музикотерапевтів. Однак в Україні, хоч вона перебуває в епіцентрі екологічного лиха, музична терапія як дисципліна офіційно не визнана, не існує й системи підготовки професійних кадрів у цій галузі, хоч потреба в них очевидна. Більшість музикантів, психологів, педагогів, лікарів у різних регіонах самостійно намагаються її практикувати. У Києві музикотерапію застосовують як лікувальний метод в Інституті нетрадиційної медицини, Інституті геронтології, Центрі реабілітації ім. О. Богомольця й у приватній лікувальній практиці. Навчальний курс музикотерапії впроваджено в Національній музичній академії України, Національному педагогічному університеті ім. М.Драгоманова [46,].

Використовуючи знання сучасної психологічної науки, в Дитячому оздоровчо-екологічному центрі м.Києва (надалі ДОЕЦ) проводиться робота з вивчення розвитку творчої спрямованості підлітків засобами музики, образотворчого мистецтва, хореографії та іншими засобами мистецтва. Мета дослідження – показати вплив музики на розвиток емоційної сфери підлітків; простежити за процесом розвитку емоційної сфери підлітків, використовуючи різні методики музичного виливу на підлітків з точки зору емоційного відгуку на музику.

Для проведення психокорекційної роботи з дітьми доцільно планувати її так, щоб вона мала оздоровчу спрямованість. Це дасть можливість зберегти їхнє психологічне здоров’я, збагатити емоційний досвід, а отримані

психологічні знання допоможуть сформувати вміння та навички конструктивних відносин з іншими людьми та навчать позитивно ставитись до себе. Для цього можна використати інтерактивні ігри, які сприяють розвитку емоційного удосконалення дитини, допомагають створити дружню атмосферу в дитячому середовищі, формують відчуття довіри, відвертого спілкування, що покращує психологічний клімат у колективі.

Під час проведення психологічних ігор, в основі яких лежить музичний супровід, формуються новоутворення, які допомагають дитині адаптуватися до навколишнього середовища. У дітей покращуються комунікативні навички, зникає напруження, тривожність, вони стають більш відвертими, впевненими, вільно висловлюють свої думки. За допомогою ігор вони одержують нові враження, соціальний досвід, поводяться не так, як від них вимагають, а так, як їм хочеться. Дуже важливо, щоб під час проведення ігор дорослий (учитель, керівник гуртка, практичний психолог) стимулював розвиток уважного, чуйного ставлення один до одного. Після проведення гри бажано проаналізувати та обговорити результати, отримані під час гри. Важливо акцентувати увагу на висновках, які зробили самі діти, підкреслюючи їхню цінність. Адже основне завдання сучасної школи – сприяти розвиткові здорової особистості, здатної протистояти життєвим негараздам [57, 7].

На сьогоднішній день вже на багатьох фактах доведено, що музика здатна благотворно впливати на організм, а музикотерапія – покращувати його стан, позбавляти від широкого спектру хвороб без хірургічного втручання й негативних побічних наслідків. Музика призводить також до певних гормональних і біохімічних змін. Це лише один аспект її дії [60, 11].

Для нас важливо, що музика – це безпосередній вплив на підсвідомість, а тому – один із наймогутніших засобів трансформації психіки людини, а особливо дитини. За допомогою різних форм і методів музикотерапії педагог може корегувати поведінку, психоемоційний стан, активізувати інтелектуальну діяльність, підвищувати увагу та загалом збільшувати інтелектуальний потенціал своїх учнів.

Про важливість застосування музикотерапії у системі дошкільної освіти зазначає науковець-практик Малашевська І.А. Вона зазначає, що в єдиній національній системі безперервної освіти першочергового значення набуває процес повноцінного розвитку та становлення життєвокомпетентної творчої особистості, максимального розкриття її природного потенціалу та задатків. Однак в умовах дії ряду негативних факторів сучасності спостерігається практичне недотримання окреслених освітніх завдань, що призводить до певної неефективності навчального процесу та погіршення стану здоров'я дітей. Нинішній життєвий та загальноосвітній процеси характеризуються збільшенням інтелектуального, емоційного й особистісного навантаження на дитину. Це призводить до невідповідності біологічних затрат адаптаційно-компенсаторним можливостям дитячого організму. За таких умов проблема переорієнтації змісту музичної освіти від суто навчального на оздоровчо-освітній напрямок набуває особливої актуальності на часі.[45]

На думку Малашевської І.А. вирішення даної проблеми потребує пошуку та розробки інноваційної теоретико-методичної системи музичного навчання, яка б здійснювали оптимізацію розвитку музикальності дитячої особистості на основі загального оздоровлення засобами гармонізації її емоційних станів. І зазначає, що використання саме музикотерапії у якості саногенно-особистісного підходу до музично-навчальної діяльності дошкільників і молодшого шкільного віку, сприяючи розкриттю ресурсних й адаптивних можливостей дитячого організму, створює умови для підвищення ефективності музичного навчання у системі дошкільної, початкової шкільної та позашкільної освіти.[48]

Останнім часом багато уваги приділяється використанню засобів музикотерапії в процесі музичного сприйняття. Метод музикотерапії, який застосовується в навчально-виховному процесі допомагає збудувати такий асоціативний ряд: мистецтво – творчість – переживання – творчість. А творча людина завжди знайде вихід із будь-якої складної ситуації. Це дає можливість вийти за рамки буденності, відмовитися від загальноприйнятих способів

мислення та відновити здатність діяти відповідно до своїх мрій та уподобань. А згодом це і визначеність у професійній діяльності, бажання постійно розвиватися і найголовніше - вміння жити в суспільстві. Тобто творчість – це потужний адаптаційний метод, який апелює до власних внутрішніх сил людини і відкриває їй безмежний світ можливостей.

Творчі здібності є у кожної дитини. Тому необхідно формувати і розвивати здібності до переживання і вираження емоцій, створювати приводи для співу і музикування, слухання музики, для ігор і розваг під музику, для творчої музичної діяльності і радості.

Три форми творчої активності - музика-слово-рух - у терапевтичному впливі сплітаються в своєрідне єдине ціле. Музика, породжене нею рух, а також мова, ритмізована і експресивна, створюють порядок, що визначає їх своєрідну красу і властивості, що регулюють моторику, психіку і суспільну поведінку дітей, які потребують спеціальної турботи.

Різноманітні форми музичної, рухової і вербальної експресії не тільки задовольняють емоційні та естетичні потреби дітей, вони пробуджують існуючі і розвивають потенційні музичні та психомоторні, а також інтелектуальні схильності, зокрема, здатність помічати, наслідувати, концентрувати увагу, мислити, запам'ятовувати, спостерігати, самостійно творити.

У розвитку та вдосконаленні цих функцій важливу роль грає музика, слово-рух. Музичні, музично-рухові і словесно-рухові заняття збагачують освітній процес, роблять шкільні заняття більш легкими і приємними, стимулюють дітей до активної участі в навчанні, розвагах, праці.

У музичній терапії використовуються три фактори впливу музики на людину:

- Психолого-естетичний – асоціації, емоції, образний ряд.

- Фізіологічний-функціональний – з його допомогою можна тренувати окремі функції організму.

- Вібраційний – вібрації, надані музикою, активізують біохімічні процеси.

Музика як терапевтичний засіб володіє потужним психологічним впливом, де величезне значення має принцип задоволення, що забезпечує комфортний стан дитини під час занять. Музикотерапія може служити життєво важливою підтримкою і джерелом людського спілкування, а також засобом самовиразності.

Кожна жива людина, хворий або здоровий, потребує їжі, як тілесної, так і душевної, і ми не маємо права відмовляти в ній дітям, які мають різний психолого-фізіологічний розвиток. Але дуже важливо, щоб «їжа» ця була справжньою, а не сурогатом, тому музика, яка звучить на заняттях, повинна бути насамперед «живою», не електронною. Чим молодша дитина, тим шкідливіше для нього прослуховування музики в запису. Доставляючи задоволення, і не вимагаючи від людини активної внутрішньої роботи, вона стає своєрідним наркотиком, який гальмує розвиток особистості.

Музикотерапія дозволяє вирішити ряд проблем: подолати психологічний захист дитини – заспокоїти або, навпаки, налаштувати, активізувати, зацікавити, встановити контакт між дорослим і дитиною, допомагає розвивати комунікативні та творчі можливості дитини, зайняти його захоплюючою справою – музичними іграми, співами, танцями, рухом під музику, імпровізацією на музичних інструментах. Безпосереднє лікувальний вплив музики на нервово-психічну сферу дітей відбувається при її пасивному або активному сприйнятті. Заняття засобами рецептивної музикотерапії з учнями спрямовані на моделювання позитивного емоційного стану, катарсису, виходу, за допомогою сприйняття музики, з психотравмуючої дитини ситуації. На початку занять з музикотерапії необхідно підготувати дитину до її сприйняття (запропонувати сісти в зручній для нього позі, розслабитися, зосередитися на музичному «оповіданні»). Процес сприйняття музики відбувається спільно з учителем, який допомагає дитині «зробити крок» з реального життя в інший, уявний світ, світ химерних образів, настроїв, музичних фарб. Невеликим оповіданням вчитель налаштовує учня на сприйняття певної образної музичної картинки, потім мелодія як би веде дитину від негативних переживань,

розкриває йому красу природи і світу. Для активізації зорових образів можна використовувати різну медитативну музику, картини природи в аудіозапису: «Морський прибій», «Чари лісу», «Світанок в лісі», «Шум дощу», «Іскристий струмок» та ін. Після прослуховування в бесіді з дитиною вчитель з'ясовує, що «бачила», відчувала, «робила» дитина в уявному подорожі, яку картинку словами вона може намалювати. Таке сприйняття музики з моменту «виходу» за межі реальної ситуації забезпечує зняття напруги, відволікання від психотравмуючої дитини ситуації. Дослідження показують, що цілеспрямовані музикотерапевтичні сеанси дозволяють отримати значне поліпшення психоемоційного стану дитини.

Сеанси рецептивної музикотерапії з першокласниками можуть проводитися також у формі «моделювання» емоційного стану (регуляція, підвищення емоційного тонусу, зняття психоемоційного збудження). Щоб вивести дитину з того чи іншого емоційного стану, йому необхідно спочатку дати прослухати мелодії, співзвучні його настрою, потім поступово змінити характер музики відповідно до бажаної. Кращий ефект при такій спрямованості музичного сприйняття дає програма, складена з фрагментів різних за характером музичних творів. При цьому вибираються, в першу чергу, музичні композиції, в яких переважає мелодія з виразним ритмом.

На початку сеансу слухається музичний фрагмент, який більшою мірою відповідає душевному, емоційному стану дитини в даний момент (якщо він у тривозі, страху, то пропонується сумна мелодія, сприйнята в цей момент як співчуття його переживань). Наступний уривок повинен протистояти дії попереднього музичного фрагмента і нейтралізувати його. У цей момент кращу дію надають мелодії зі світлим звучанням, веселощі.

Автори, які використовують рецептивну музикотерапію в психокорекції, пропонують різні музичні твори. Помічено (В. А. Петрушин, Є. І. Рогов та ін.), що найбільший ефект викликають класичні музичні твори, досить відомі слухачам. Але в той же час музикотерапевти відзначають, що для зміни стану слухача можна запропонувати десятки різних музичних творів, але ці

«лікувальні каталоги» будуть наслідком емпіричних, але не теоретичних узагальнень.

Розслаблюючий вплив можуть надавати твори: П. І. Чайковського «Сентиментальний вальс», «Баркаролла»; К. Сен-Санса "Лебідь"; С. В. Рахманінова «Концерт № 2», початок 2-ї частини; Ф. Шопена «Ноктюрн фа мажор», «Ноктюрн ре-бемоль мажор» та ін.

Рецептивна (пасивна) форма спрямована на регуляцію вегетативних процесів, моделювання позитивного психоемоційного стану, релаксацію. Сеанси рецептивної музикотерапії проводяться в різних варіантах.

Музичні картинки. На цих сеансах пропонується подумки зробити крок з реального життя в світ музичних образів, зосередитися на «музичної картинці», побувати в світі музичних звуків, мелодій, які благотворно впливають на дитину. Для проведення таких сеансів використовується популярна класична музика, яка чергується зі звуками природи (шум морських хвиль, крики чайок, дзюрчання струмочка, голоси птахів, шелест листя, стрекотіння комах і т.д.).

Музичне моделювання. Цей варіант рецептивної музикотерапії спрямований на моделювання позитивного психоемоційного стану (підвищення емоційного тонусу або, навпаки, зняття надмірного збудження або тривожності).

До активної (експресивної) музикотерапії відноситься вокалотерапія, інструментальна терапія, музичні ігри. Характерною особливістю такого виду музикотерапії є активна виконавська участь дитини в музикотерапевтичному процесі: у співі або грі на музичному інструменті. Ефективність експресивної музикотерапії визначається через музично-виконавську діяльність, яка коригує не тільки відхилення в психоемоційному розвитку, а й в проблемі розвитку комунікативної сфери дитини першокласника. Методи вокалотерапії включені у всі заняття, вони сприяють підняттю оптимістичного настрою, умінню радіти життю, виробленню психологічної стійкості, розслабленню і заспокоєнню. У програму включаються знайомі пісні, які носять веселий, піднесений характер. Вони спрямовані на формування оптимістичного настрою за допомогою

вокальної діяльності дитини. Окремі пісеньки, засновані на самонавіюванні позитивних установок (автор В. І. Петрушин), ефективні в корекційній роботі з дітьми з проблемами, наприклад «Колискова самому собі» або «Я хороший, ти хороший», «Формула радості» та ін. Також включаються знайомі оптимістичні за змістом дитячі пісні, які можуть виконуватися під фонограму групою дітей. Таке виконання в процесі сеансу є корекційної підтримкою, що дає можливість дитині відчути впевненість під час співу, яка наповнює позитивними емоціями від колективної вокальної діяльності.[58]

Сеанс інструментальної музикотерапії. Для цього беруться інструменти, які не вимагають великої спеціальної підготовки - це барабан, бубон, ложки, дзвіночок, трикутник, румба, брязкальця. Музична імпровізація проводиться на тлі звучання музичного твору на диску. Активна участь дитини в музикуванні призводить до руйнування наявного внутрішнього конфлікту, до стабілізації емоційного стану. Активна музикотерапія у всіх варіантах допомагає формувати у дитини оптимістичне, життєстверджуюче світовідчуття з яким він міг би жити, перемагаючи і радіючи.

Використовується також інтегративна музикотерапія. Вона побудована на синтезі музичного та наочно-зорового сприйняття. Сеанси на заняттях будуються таким чином, що на них сприйняття музики супроводжується переглядом яскравих картин природи на слайдах. При цьому дається завдання зробити крок углиб зображення – на сонячну галявину, подумки зібрати великий букет квітів, торкнутися руками прохолодної води в струмку, розслабитися на зеленій м'якій траві і т.д. Найбільший ефект в інтегративному музикотерапевтічному сеансі, направленому на зняття психоемоційного напруження, дає поєднання музики П. І. Чайковського та С. В. Рахманінова з показом картин рідної природи. А світла, піднесена музика Й. Гайдна, В. Моцарта добре поєднується з показом чудових яскравих луків, вкритих квітами де пурхають над ними метелики. Органічне поєднання зорового і слухового сприйняття підсилює психокорекційний ефект. Слухання музики повинно проводитися в зручній позі, на м'якому зручному стільці.[38]

Центральне місце необхідно приділяти музичним іграм. Ігри вносять різноманітність і емоційність. Гра формує риси особистості дитини, впливає на його поведінку, виховує в дітях почуття дружби, розвиває почуття колективізму, увагу і творчі здібності. Найголовніше - гра приносить дітям радість, вона є невід'ємною частиною їх діяльності. За допомогою гри можливо зняти психоемоційне напруження в класі, коли під час гри дитина, захоплюючись, забуває про все.

Наприкінці занять або після рухової активності дітей проводиться міні-релаксація. У програмі використовується ще один вид релаксації – «музичний сон». Така релаксація може проводитися лежачи на килимі або сидячи зручно на стільці. Зазвичай вона проводиться після активної діяльності дітей, наприклад, рухливих ігор.

Отже, вже на перших уроках стає ясним, що діти добре розрізняють такі жанри, як марш і танець, хоча не завжди можуть їх правильно назвати. «Під цю музику добре ходити» – говорять вони про марш; «ця музика тиха, спокійна, під неї мама качає маля» – про колискову; «під цю музику можна танцювати» – зауважують про польку.

Лікар і музикант, доктор Патрік Єшвен, автор книжки «Музика і медицина» висловлювався, що музика здійснює набагато сильніший вплив на людину, ніж всі інші види мистецтва. Музика – сильні «ліки» і використовувати їх потрібно дуже обережно.

ВИСНОВКИ ДО І РОЗДІЛУ

На основі вивчення наукової літератури нами була з'ясовано, що уява – це відтворення у психіці людини предметів та явищ, сприйнятих коли-небудь раніше та створення нових образів предметів та явищ, котрих раніше вона ніколи не сприймала.

Уява поділяється на продуктивну (творчу) та репродуктивну (відтворювальну), пасивну (фантазії, марення, які не мають усвідомленої мети) та активну (підкорення певній меті, у процесі творчої діяльності), конкретну (певні предмети та речі) та абстрактну (символи, схеми).

Залежно від виду діяльності особистості уява поділяється на художню, технічну та наукову. Найпоширенішим є художній вид уяви і він базується на чуттєвих образах, які є надзвичайно яскраві і детальні.

У період дошкільного віку активного розвитку набуває саме творча уява. І вона виконує дві функції – пізнавально-інтелектуальну, яка допомагає дитині краще пізнавати світ, та афективно-захисну, що дозволяє за допомогою уявної ситуації розрядити психологічне напруження дитини, оскільки реальними практичними діями це зробити значно важче.

Важливою умовою розвитку уяви є наслідування, яке не є лише простим копіюванням дій дорослих. На початкових етапах розвитку уяви наслідування має ігровий характер і головним його завданням є відпрацювання дитиною знайомих дій. Поступово дитина починає відходити від звичних дій і додавати щось своє, варіювати, доповнювати, змінювати, апробуючи різні схеми їх виконання, здійснює самостійні ігрові дії.

Уява тісно переплітається з такими психічними процесами як інтуїція та мислення. Пізнавальна діяльність людини починається з відчуттів і сприймань.

Інтуїція, будучи здатністю людини у деяких випадках несвідомо, чуттям уловлювати істину, передбачати, вгадувати щось, спирається на попередній досвід, знання тощо.

Мислення, будучи психічним процесом самостійного пошуку й відкриття суттєво нового, має такі підвиди як: наочно-дійове; теоретичне; наочно-образне; практичне; словесно-логічне та творче.

Ще одним важливим чинником розвитку уяви у дітей є опанування такими засобами й прийомами уяви як: уособлення (наділення персонажів реалістичними діями); антропоморфізації (оживлення тих предметів про які вони дізнаються у казках); аглютинація (поєднання, склеювання частин у незвичайні комбінації, яких не існує в реальності.

Потреба у нових підходах до системи музичного навчання та виховання акумулює необхідність вивчення наукових досліджень і відкриттів у сфері впливу музики на розвиток і становлення людської особистості. Прийшов час усвідомити роль музику не лише з позиції естетичного виховання та дитячих розваг, а з позиції стимулятора навчально-пізнавальної діяльності та засобу загального оздоровлення дітей.

Музична терапія пройшла тривалий та цікавий шлях розвитку. Її невід'ємною супутницею у процесі становлення була культура суспільства. Свідчення про зцілювальні можливості музики знайшли своє відображення у стародавніх міфах, у філософсько-естетичних поглядах і трактатах, науковометодичних розробках.

Поняття «музична терапія» народилося у сфері медичної лікувальної практики. В основі цього лікувально-профілактичного напряму – залучення різних методів музичного впливу для здійснення конкретних лікувальних завдань. Гармонізіція психіки людини є одним із найефективніших результатів і, водночас, інструментів цілющого впливу музики.

У перекладі з грецької термін «музикотерапія» означає «зцілення музикою». У контексті дошкільної освіти ми розглядаємо це поняття не в буквальному клінічному значенні, а як ефективний засіб моделювання й корекції внутрішнього стану дитини, розкриття її природного потенціалу.

Основні завдання застосування музикотерапії в педагогіці полягають у: збереженні здоров'я та збільшенні продуктивності навчальної діяльності дітей,

активізації їх зацікавленості та інтересу до музичних занять, посиленні активності дитини, її емоційності, вирішенні проблем міжособистісного спілкування.

Вирішення цієї проблеми потребує пошуку та розробки інноваційної теоретико-методичної системи музичного навчання, яка б здійснювала оптимізацію процесу навчання музики дитячої особистості на основі оздоровлення й гармонізації її емоційних станів. Саме використання музикотерапії в якості оздоровчо-розвивального підходу, сприяючи розкриттю ресурсних й адаптивних можливостей дитячого організму, створює умови для підвищення ефективності музично-навчальної діяльності дошкільників.

Досліджуючи психофізіологічні особливості дітей старшого дошкільного віку було з’ясовано, що основи особистісного розвитку дитини закладаються саме в цей період, що є дуже важливим моментом в її житті. Головні потреби дитини в цьому віці це необхідність, яка проявляється здебільшого у спілкуванні, емоціях, дружбі, самоповазі, у ставленні до інших. Саме в цей віковий період в дитини формується ядро особистості.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ УЯВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЇ

2.1 Аналіз стану досліджуваної проблеми в закладах дошкільної освіти з дітьми старшого дошкільного віку

Головною метою проведеного педагогічного експерименту е перевірка на практиці дієвості та ефективності методики розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії. Досягнення мети потребувало вирішення таких завдань: проведення діагностики вихідного рівня розвиненості уяви у дітей окресленого віку – це констатувальний етап дослідження; впровадження в навчально-виховний процес експериментальної методики – це формувальний етап дослідження та аналіз результатів науково-дослідної роботи. Експеримент роботи проводився у відповідності до сформульованих мети та завдань дослідження.

Необхідними і достатніми педагогічними умовами здійснення музичного навчання з використанням музикотерапіє є такі: активізація мотивації та інтересу до процесу музичного навчання у дітей старшого дошкільного віку; забезпечення емоційного контакту між педагогом і дітьми, створення довірливої атмосфери на музичних заняттях і уроках; врахування особливостей світосприйняття та реагування на музику дошкільників; надання переваги невербальному способу музичнопедагогічного спілкування; спрямування музичного навчання на формування у дітей власної гідності та самоповаги, усвідомлення індивідуальної значущості себе та інших; контактна взаємодія педагога з батьками дітей.

Педагогічний експеримент проводився у на базі Дошкільного навчального закладу (ясла – садок) комбінованого типу №83 «Лісова казка» Констатувальний експеримент проводився із залученням 30-х дітей групи №10, яку ми поділили на експериментальну (15 дітей) та контрольну (15 дітей).

Проведення констатувального експерименту ґрунтувалося на таких **критеріях та показниках розвиненості** уяви у дітей старшого дошкільного віку:

- **мотиваційно-потребовий** (інтерес до музичної діяльності);
- **емоційно-ціннійсний** (здатність створювати уявні образи та підкріплювати їх емоційною реакцією на них);
- **творчо-діяльнісний** (здатність до успішного виконання музичної практично-творчої діяльності на основі творчої уяви).

В експерименті використовувались різні методики діагностики уяви з відповідною їх адаптацією до завдань дослідження. Спостереження за дітьми проводились як на музичних заняттях, так і у різноманітних ігрових і навчальних ситуаціях.

Методами констатувального експерименту були: **спостереження, зображувального тестування, метод творчих завдань.**

Констатувальний експеримент передбачав вирішення таких **завдань:**

1. Дослідити рівень емоційного відгуку на музику у дітей окресленого віку.
2. Виявити рівень їхніх уяви за допомогою творчих вправ.
3. Провести зріз виявлення рівня уяви за результатами здійснення музичної діяльності.

У процесі експериментального дослідження нами було визначено наступні **рівні розвиненості уяви у дітей старшого дошкільного віку**:

Низький – дітям властива нестійка увага і зацікавленість музичною діяльністю, вони мають слабкий рівень реагування на музику, проявляють пасивність у музично-творчій діяльності, не можуть зосередитися на створенні музично-казкової історії.

Середній – старші дошкільники проявляють посередню зацікавленість до процесу музичного навчання, мають незначний відгук на музику, у практично-творчій діяльності малоактивні, хоча і виконують всі вказівки педагога.

Високий – передбачає чітку зацікавленість та інтерес до музичних занять, мають досить високий рівень реагування на музику, проявляють активність у створенні певного образу у процесі музично-творчої діяльності.

Пошуковий етап дослідницької роботи тривав 2 місяці. Проведення навчально-пошукового етапу дозволило виявити, що діти не завжди здатні дати словесну характеристику музичним образам, які «змальовані» в музичному матеріалі для слухання, виразити свої враження від почутого. Завдання вчителя музики з'ясувати основні причини цього явища.

На музичних заняттях у музичного керівника дуже часто виникає думка, чи варто витрачати так багато часу, щоб з'ясувати, що почули в музиці діти. Буває так, що педагог сам називає твір і тим самим направляє дітей в потрібне русло. У цьому випадку діти не зосереджуються на музичному творі, не завжди можуть почути в музиці основний її зміст. Це порушує повноцінність сприйняття музичного образу. Діти не на кожному занятті усвідомлюють образну характеристику музичної мови, не здатні зосередитися у процесі слухання музики. Завдання музичного керівника і полягає у тому, щоб діти самостійно побачили музичний образ і вірно передали загальний її характер, почули в музиці той чи інший художній образ, а не втиснулися в сюжет, запропонований педагогом.

По-друге, образна мова є незрозумілою дітям. Аналіз спостереження показав, що при сприйманні музичних образів діти не можуть контролювати свою увагу, зосереджуватися на слуханні. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що увага дітей під час музичного заняття не залежить від сформованості образного мислення.

Дітям старшого дошкільного віку було запропоновано прослухати невеликій фрагмент пісні «Зозуля» в обробці М. Колесси в інструментальному звучанні.

Діти повинні були розповісти, про що розказала їм ця музика та дати їй назву. В музичному творі виразно чулося, як кукує зозуля, але незважаючи на легкість завдання, тільки у 16% дітей відповіді були цілком

адекватні почутому образу. Таким чином, аналіз результатів спостереження довів, що при сприйманні музичних образів тільки невелика кількість дітей висловили свої думки з приводу почутого, але у більшості учнів такого бажання не виникало, або їхні відповіді свідчили про відсутність музично-образних переживань, про хаотичність сприйнятих образів самого життя.

Діти середнього рівня, які склали найбільший відсоток, були досить невпевнені, закриті та не проявляли ніякої зацікавленості.

Звичайно, у процесі дослідницького експерименту перевірялось припущення про те, що розвиток уяви у дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії буде найбільш ефективним, якщо педагог буде враховуватись індивідуальні й вікові особливості дітей окресленого віку та поєднуватись творчий ігровий матеріал з музичим.

Пошуковий етап дав можливості визначити сприятливі педагогічні умови, які необхідні для реалізації цілеспрямованого процесу формування креативного розвитку, а також знайти педагогічно-методичні прийоми, які позитивно впливають на його розвиток. Композиційна структура уроку була переглянута, а кожна тема планувалась як музично-ігрова композиція.

Дослідження рівнів розвиненості уяви здійснювалося за допомогою музичних ігор. Дітям було запропоновано прийняти участь у грі, яка мала допомогти нам з’ясувати зацікавленість дітей процесом, який потребував від дітей прояву уяви.

Діти диференціювали образи за допомогою двох мелодій, які звучали в різних регістрах – одна у високому і мала танцювальний характер, а інша в низькому регістрі та мала характер погрозливий. За допомогою звучання дітей мали вказати, кого «зображує» музика. Далі пропонувалося розповісти історію про цю тваринку, пташку, хмаринку тощо.

У ході констатувального експерименту ми виявили різний рівень володіння творчою уявою у дітей старшого дошкільного віку. У процесі проведення гри з’ясувалося, що із 30 дітей лише 25,4% володіють середнім рівнем розвиненості здатності уявляти образи і розвивати образи за допомогою

музичних композицій, 73,6% – проявили низький рівень, і лише 1% – показали високий рівень досліджуваної якості.

Варто зазначити, що створення образу, розповіді про нього потребувало від дітей володіння певним рівнем мовленнєвої культури задля висловлення власної думки. Дуже мала кількість дітей мали високий рівень опису власних образів. Ми маємо констатувати, що сприйняття музики відбулося на індивідуальних зустрічах з дітьми, і до якого б рівня мовно-виражальних можливостей ми не відносили дитину – цей вид музичної діяльності допоміг нам зрозуміти рівень розвиненості уяви у дітей старшого дошкільного віку.

Усі без винятку учасники констатувального експерименту мали емоційний відгук на музику, але яскравість та цікавість прояву цієї реакції притаманна була дуже незначній кількості дітей. На низькому рівні емоційного відгуку на музику не були притаманні жодній дитині.

Наступним етапом проведення констатувального експерименту було виконання дітьми наступного завдання: дітям було прочитано уривок з казки про Золоту рибку і дітям необхідно було зобразити малюнком героїв цієї казки. Варто зазначити, що невербальний спосіб спілкування є значно кращим інструментом з'ясування рівня уяви у дітей старшого дошкільного віку.

Після виконання окресленого завдання варто зазначити, що усі малюнки були різними і образи зображені у них істотно відрізнялись один від одного. Одним дітям було притаманне захоплення цією діяльністю, інша частина дітей пасивно віднеслася до виконання цього завдання. У процентному співвідношенні це виглядало наступним чином: 5 % усіх дітей проявили високий рівень розвиненості образної уяви, 35 % – середній рівень і аж 60 % проявили низький рівень образної уяви.

При виконанні наступної вправи дітям було запропоновано послухати короткі музичні ходи висхідного та низхідного напрямків. Діти, уважно слухаючи, мали назвати те, що це б могло зображувати музика. При виконанні цього завдання невелика кількість дітей змогли дати чіткі відповіді, щодо образу, який виник в їхній уяві після прослуханих висхідних та низхідних рухів

мелодії. Серед відповідей дітей варто назвати такі: фонтан, у якому водичка підіймається вгору та опускається вниз, сходинки вгору та вниз, літак тощо.

Таким чином у процесі констатувального експерименту ми з'ясували, що 25% дітей старшого дошкільного віку мають низький рівень розвиненості уяви, 60% – середній рівень і лише 15 % високий рівень.

Результати констатувального експерименту представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Показники вихідних рівнів розвиненості уяви у дітей старшого дошкільного віку (%)

Рівні	Діти	
	Кількість	%
Низький	17	56
Середній	10	34
Високий	3	10
Всього	30	100

Отож, виявлення ж певних особливостей уяви старших дошкільників свідчить, що розвиток образної уяви потребує спеціальних методів та прийомів. Серед них нами було обрано методику формування уяви з використанням музикотерапії.

2.2. Методика формування уяви старших дошкільників засобами музикотерапії у гуртковій діяльності.

Педагогічний експеримент із впровадження експериментальної методики розвитку уяви засобами музикотерапії було реалізовано з дітьми старшого дошкільного віку (6-ий рік життя) Дошкільного навчального закладу (ясла – садок) комбінованого типу №83 «Лісова казка». Його головною метою була активізація самостійно-творчої музичної діяльності дітей. Відповідно зміст педагогічного експерименту було спрямовано на формування здатності дітей до презентації певного музичного образу у процесі застосування музикотерапії.

В основу нашої експериментальної програми покладено методику музичного навчання дітей дошкільного віку з використанням музикотерапії **Малашевської І.А.** Підґрунтям для ефективного впровадження нашої методики була **парціальна програма «Веселкова музикотерапія: оздоровчо-освітня робота з дітьми старшого дошкільного віку»** (затверджена МОН України).

Отже, навчальними завданнями формувального етапу педагогічного експерименту виступали:

- формування мотивації та інтересу до музично-навчальній діяльності у оздоровчо-розвивальному аспекті;
- розвиток умінь інтерпретації музичних образів і відтворення образного змісту твору;
- збагачення музично-образної сфери та палітри емоційно-чуттєвих переживань дітей у процесі музично-інтерпретаційної діяльності;
- формування музично-творчих умінь і навичок інтерпретаційно-оцінювального характеру;
- закладення основ навичок оцінювання того чи іншого музичного явища.

Виконання даних завдань перебували у комплементарній залежності із оздоровчими завданнями, які полягали у наступному:

- розвиток довірливих відносин між дітьми та педагогом;
- створення доброзичливої та невимушеної атмосфери музично-педагогічного процесу;
- розвиток здатності сублімувати емоційні переживання (як позитивні, так і негативні) у музичну творчість;
- сприяння появі естетичної насолоди й відчуття причетності до процесу музично-інтерпретаційної творчої діяльності;
- надання можливості виражати власні переживання та відчуття, які викликає різна за змістом та характером музика;
- покращення соціально-психологічної атмосфери у дитячому колективі (групі, класі);
- створення умов для зняття емоційно-комунікативних блоків у процесі інтерпретаційно-оцінювальної діяльності.

Методичний аспект розвитку уяви у музично-оздоровчій роботі з дошкільниками полягав у формуванні вміння музичної інтерпретації та ціннісного відношення до музичного мистецтва. Ефективна реалізація оздоровчо-освітніх цілей і завдань музикотерапевтичного впливу у педагогічному експерименті здійснювалося у формі заняття-звукопізнання. На заняттях широко використовувався додатковий інструментарій (стрічки, тканини, кульки, каміння, листочки, каштани, вода тощо), а також акцентування уваги здійснювалося на матеріал з якого були виготовлені музичні інструменти, особливості їх звучання тощо.

Тематичні блоки занять цього етапу були наступні:

1. Звукова мова тіла.

2. Звуки природи.

3. «Дерев'яні», «Скляні» та «Залізні» звуки.

4. Звуки музичних інструментів. 5. Звуки Всесвіту.

Діти 6-го року життя переживають унікальний період, який є надзвичайно плідним для удосконалення їх вроджених здібностей і задатків. Велика увага на даному етапі відводилася роботі над розвитком ритмічного чуття дітей шляхом

включення у кожне заняття надзвичайно великої кількості ритмічних вправ, музикування певного ритму на музичних інструментах, танцювально-ритмічних вправ тощо.

Даний вік дітей володіє необхідним потенціалом для інтенсивного розвитку їх інтелектуальної сфери, чому сприяють розвивальні заняття, підготовка до школи тощо. На музичних заняттях розвиток мозкової діяльності комплементарно здійснювався із розвитком музикальності старших дошкільників під час слухання музичних творів із подальшою інтерпретацією цих образів в малюнку, створенні казки, музично-руховій діяльності тощо.

Щодо музичного наповнення занять цього етапу експериментального музичного навчання перевага віддавалося музичній творчості В. Моцарта, яка за твердженням автора книги «Ефект Моцарта» Д. Кємпбела, надзвичайно сильно впливає на інтелектуальну сферу дитячої особистості. Дане концептуальне твердження було практично апробовано в експериментальному дослідженні, яке довело, що слухання класичної музики, особливо музики В. Моцарта, сприяє розвитку логічного та математичного мислення дітей, здатності до логічного мислення та оволодіння різними мовами, усунення дефектів мовлення. Дані відомості стали ключовим моментом у виборі музичного матеріалу на даному етапі, а також у використанні даної музики фоновим звучанням на таких розвивально-освітніх заняттях як математика, читання, малювання тощо.

Перед впровадженням вищезгаданого аспекту нашої експериментальної роботи ми проводили налаштування дітей на тематику заняття з використанням музики В.А.Моцарта. На занятті з темтики «Сонце, хмаринки та грім» ми розповідали дітям про грім, як він утворюється (в одному місці збирається дуже багато хмаринок і вони починають сваритися одна з одною, внаслідок чого утворюються грім та блискавка). Просли дітей зобразити це природне явище (голосом, жестами). Потім пропонували дітям послухати аудіозапис грому. Водночас ми стежили за тим, щоб діти не злякалися. Слухали, імітували його голосом.

Згодом проводили музично-ігрову діяльність під супровід І ч. симфонії №40 В.Моцарта. Гра мала назву «Хмаринки та сонячні промінчики». На початку гри діти сидали на місцях і зображували характер музики руками: лагідна музика – сонячні промінчики танцювали, під бравурну музику – з'являлися хмаринки, які починали сваритися поміж собою і закривати сонячні промінчики. Після того, як діти розібралися і правильно реагували на музику, ми ділили дітей на хмаринки (хлопчики) і промінчики (дівчатка). Коли звучала тиха та лагідна музика, «промінчики» гралися на галявинці, а «хмаринки» причаївшись, чекали своєї музики. Тільки починала звучати гучна музика – з'являлися хмаринки, промінчики в цей час присідали і ховалися у хатку. Потім знову виринали промінчики, а хмаринки розсіювалися (діти присідали, чекаючи своєї музики). Згодом дітей міняли ролями.

Наступним важливим аспектом цього етапу був розвиток дрібної моторики дітей у даний період. Будучи чудовим тренінгом для мозкової діяльності, це створювало надзвичайно сприятливі умови для розвитку уяви у старших дошкільників. Навантаження на пальці рук дітей, посилення їх активізації та мобільності відбувалося у процесі пальчикової гімнастики й активного музикування на інструментах. Пільчикова гімнастика під назвою «Струшуємо водичку з рук» передбачала наступні дії: діти мають стиснути пальці в кулачок, потім з силою випрямити їх, наче струшуючи водичку, а педагог у цей час має промовляти: «Полетіли від води бризки з рук туди-сюди». Далі діти мають зімітувати почергове витирання кожної руки рушником, а педагог проговряю: Рушничок я свій беру й швидко ручки обітру.

І завершувала цей вид навчально-оздоровочго музичного навчання дітей старшого дошкільного віку почергова гра на фортепіано (сонечко світить та грім гримить). Дві дитини підходили до фортепіано (бажано було, щоб одна дівчинка, а другий хлопчик). Одній дитині пропонувалося зобразити сонячні промінчики у верхньому регістрі фортеіпано, а іншій розкати грому у низькому регістрі фортепіано. Процес музикування на музичних інструментах

супроводжувався створенням казкової реальності з відтворенням їх засобами музикування.

Далі дітям пропонувалося постлухати аудіозапис звуків дощу із громом, яке передувало музично-танцювальній діяльності «Танок з відбиттям ритму на стільчиках» (звучав французький танок «La Bastringue»). Ми ставили стільчики у маленьке коло, а діти починали танцювати навколо цих стільчиків по колу. Потім вони зупинялися і починали «барабанити» по стільчикам. Далі знову кружляли по колу, згодом сідали на стільчики і тупали ніжками. Загалом цю вправу постворювали двічі.

Продовжуючи тематику дощу із громом дітям пропонувалося спочатку послухати пісеньку А.Мигай «Дощик», а згодом ми її розучували з дітками, але обов'язково був присутній ігровий варіант і зображення рухами змісту пісні. Ці елементи вокалотерапії допомагали дітям більш ефективно розвинути їх творчу уяву, адже вона мала яскраво-емоційний окрас.

Зверешенням подібного тематичного заняття було слухання і підспівування пісеньки «От улыбки хмурый день светлей». Незалежно від того, що ця пісенька звучить російської мовою вона має дуже сильний музикотерапевтичний ефект. Підспівування цієї пісеньки супроводжувалося роз'ясненням педагога ро роль посмішки і проханням до дітей посміхнутися, щоб усі наші «внутрішні хмірінки» розвіялися треба було лише посміхнутися і подарувати нашу посмішку один одному.

Надзвичайно ефективним було і використання музики А.Вівальді під час тематичного заняття «Вітер». Музично-ігрова діяльність проходила під супровід музичної композиції А.Вівальді «Зима: грудень» з циклу «Пори року»). У ході цієї гри діти на початку присідали на коврику, але згодом «вітер» починав набиратися сил та енергії і коли він ставав сильнішим він починав «літати» по залу. В кінці гри дітям пропонувалося уявити себе деревами, які не можуть рухатися і стоять як вкопані і їм ніде заховатися від вітру. Вітер намагався їх зламати, але вони стійки перенесли такий сильний вітер. Під час гри діти розгойдувалися під музикою то в один бі, то в інший.

Згодом після проведення цієї активної гри дітям пропонувалося послухати шелест листочків, які вітер зірвав з дерев і вони ніколи вже не зможуть повернутися на дерева. Тому діткам треба потанцювати з листочками. Педагог вмикав музичну композицію А.Вівальді «Зима: січень» з циклу «Пори року» і дітям роздавалися засушені листочки. Далі діти ставали у коло і підіймали листочки вгору, хитаючи ними в різні сторони. У другій частині твору діти починали бігти по колу та імітувати рух листочків від сильного вітру. У третій частині листочки попадали під бурю, вони розвивалися від вітру, але намагалисяі утриматися на дереві і дуже раділи, коли знову виходить сонечко.

Наступним важливим аспектом цього етапу був розвиток дрібної моторики дітей у даний період. Будучи чудовим тренінгом для мозкової діяльності, це створювало надзвичайно сприятливі умови для гармонійного розвитку музикальності старших дошкільників. Навантаження на пальці рук дітей, посилення їх активізації та мобільності відбувалося у процесі пальчикової гімнастики й активного музикування на інструментах.

Варто зазначити, що на цьому етапі музичного навчання з використанням музикотерапії важлива роль відводилася розвитку фантазії дітей. Цьому сприяло включення у зміст занять ігр-інтерпретацій та творчих завдань, які потребували здатності до інтерпретації певного музичного образу у процесі інструментального, вокального й танцювально-ритмічного музикування. Завдяки цьому відбувалася активізація обох частин інтелекту: лівої півкулі головного мозку, яка відповідає за слова та логіку і правої півкулі мозку, яка відповідає за розвиток фантазії та відчуттів.

До уваги брався і той факт, що у дітей цієї вікової категорії навчання відбувається, в основному, за допомогою наслідування і прикладу. Відповідно педагог, який проводив музично-оздоровчі заняття з дітьми старшого дошкільного віку, прагнув якомога частіше демонстрував власну здатність й професіоналізм щодо інструментального, вокального й танцювально-рухового музикування. Важливу роль відігравав й емоційно-почуттєвий настрій педагога

під час музично-педагогічної роботи у саногенно-особистісному ключі. Це пов'язано з тим, що в основі музикотерапевтичного впливу перебуває закон резонансу – акустико-біорезонансний ефект, який передбачає різке посилення амплітуди коливань, частота яких співпадає з частотою зовнішнього впливу [44 С. 210]. У такий спосіб позитивні або негативні переживання педагога здатні викликати відповідні емоції та почуття у дітей, особливо під час застосування методів й прийомів емоційно-коригувального напряму музично-навчальної діяльності. Задля того, щоб зрозуміти дію закону резонансу варто згадати ситуації спілкування з людиною, яка перебувала в поганому настрої, була роздратована або відчувала злість. Зазвичай через певний проміжок часу інший співрозмовник починаємо резонувати з нею, тобто у неї з'являються ті ж самі почуття й переживання.

Всі заняття цього етапу, як і всіх попередніх, були чітко структуровані, що полягало в обов'язковому проведенні на кожному занятті таких видів музично-навчальної діяльності як: початок і закінчення заняття, музичне привітання-звертання, ритмічно-танцювальна діяльність, слухання та прислухання, спів та інсценізація пісень, тонування звуків, музичні ігри, дихальна та пальчикова гімнастики, музикування на інструментах, музично-релаксаційні вправи. Заняття проходило досить динамічно, оскільки за 40-45 хвилин слід було встигнути провести всі види музично-навчальної діяльності.

Кожне музичне заняття зі старшими дошкільниками, як із дітьми молодшого та середнього дошкільного віку, розпочинав звук одного й того ж самого музичного інструмента (дзвіночка, трикутника, барабану тощо) – за вибором педагога. У процесі застосування прийому початку та закінчення заняття на цьому етапі музично-оздоровчої роботи педагог звертав увагу на манеру і тембр звучання дзвіночка – тихий або голосний, грубий або ніжний, сумний або веселий, утаємничений або звичайний, переляканий або сміливий, маленький або великий, здоровий або хворий, добрий або злий тощо.

Упродовж формувального етапу педагогічного експерименту відбувалося варіювання цього завдання – наприклад, діти відгадували «настрій» дзвіночка

(трикутника, барабана тощо) або самі обирали характер звучання цього музичного інструмента для відкриття та закриття музичного заняття. Однією з важливих передумов його реалізації була необхідність передати цей настрій голосом, сказавши або проспівавши – «Заняття починається!». Іноді прийом початку та закінчення заняття реалізовувався за допомогою якогось іншого музичного інструмента, на якому педагог грав таким чином, щоб діти не бачили його. І перед ними поставало завдання розпізнати який музичний інструмент сьогодні розпочинає їхнє музичне заняття і в якому «настрої» він перебуває.

Далі слідувала ритмічно-танцювальна діяльність, яка у саногенному аспекті виконувала функцію активізації емоційно-енергетичного тонусу старших дошкільників. У музично-оздоровчому аспекті її завдання полягало в розвитку ритмічного чуття дітей, координації рухів тіла, розкриття творчого потенціалу тощо. Відмінність та новизна її проведення на цьому етапі полягала у спрямуванні музично-танцювальної діяльності на формування у дітей здатності інтерпретувати ритмічно-танцювальними рухами образ якоїсь тварини (мавпочки, конячки, котика, собачки, тощо) або птиці (орла, горобчика, ворони тощо), але щоразу настрій цих живих істот був різний – сумний або веселий, добрий або злий, ніжний або грубий. Іноді це завдання проходило у формі загадки – одні діти показували, а інші мали вгадати кого вони зображують, а потім мінялися ролями.

На перших етапах проведення такого способу музично-танцювальної діяльності у більшості старших дошкільників викликало відчуття ніяковості, розгубленості та творчої скутості. І це зрозуміло, адже із дітьми молодшого і середнього дошкільного віку музично-танцювальна діяльність відбувалася, в основному, за допомогою відтворення заданих педагогом ритмічно-танцювальних рухів. Повторювати значно простіше, аніж придумувати самим, особливо для дошкільників, у яких наслідування, копіювання дій інших людей, зокрема авторитетних дорослих, посідає важливе місце у процесі їхньої життєдіяльності.

Надзвичайно ефективною та улюбленою була гра «Конячка», яка везла Діда Мороза з подарунками до вихованих і хороших діток (під музичний супровід Tred. Pferdchen lauf galopp). На початку діти сидили на стільчиках, руки на колінах. Поступово під музику починали ляскати язиком, імітуючи рух конячки, відбивати ритм почергово руками. Згодом починали рухатися по колу у даному ритмі. Потім присідали на колінця і знову шльопали себе по колінах, імітуючи рух конячки. Згодом знову рухалися по колу і в кінці «приїздили» на свої місця. Наступного разу дітям пропонувалося пограти у цю гру в парі. Кожна дитина мала знайти собі пару (бажано, щоб це був хлопчик та дівчинка), їм видавалася одна на двох кольорова довга стрічка. На одну дитину одягалася ця стрічка, як на конячку, треба було запрягти, а друга «їхала» ззаду. Згодом діти мали помінятися місцями. У цій вправі надзвичайно важливим була співпраця дітей у парі, вміння підлаштовуватися один під одного, вміти бути ведучим тощо.

Одним із варіантів музичної інтерпретації засобами ритмічно-танцювальної діяльності була вправа «Я сьогодні хореограф». Діти ставали колом і під супровід ритмічно-танцювальної музики починали повторювати рухи за педагогом, але згодом роль «хореографа» мав узяти хтось із дітей, за бажанням, а всі інші діти мали повторювати за нею рухи, далі наступна дитина, доки всі бажаючі не побувають у ролі постановника танцю. Зазначимо, що на початку проведення даної вправи багато хто з дітей відмовлялися бути ведучими, але згодом діти ставали сміливішими і розкутішими, поступово опановуючи вмінням інтерпретувати заданий музичний образ ритмічно-танцювальними рухами. У саногенно-особистісному аспекті даний вид музичного навчання ефективно впливав на формування у дітей впевненості у собі та власних силах, винахідливості та імпровізаційності.

Однак досить тривалий час деякі дітей навідріз відмовлялися бути авторами танцювальних рухів, перебувати у ролі ведучого цього дійства. Педагоги, які проводили педагогічний експеримент ні в якому разі не

примушували цих дітей і їх небажання сприймалося спокійно, як педагогом, так і дітьми.

За правилами дотримання принципу контрасту далі слідувала вокальна діяльність, яка складалася з розспівки, ритмодекламування та співу пісень. Вони проводилися в ігровій формі та з використанням активних рухів дітей.

Розспівка проходила таким чином – діти співали фразу на зразок «Са-са-са, са-са-са, прилетіла оса», «Зе-зе-зе, зе-зе-зе, нас автобус підвезе», «Ро-ро-ро, ро-ро-ро, ми у Києві в метро» у тональності до мажор. Далі під інструментальний супровід (фортепіано, баяну) моторного характеру, діти активно та вільно рухалися по залу (бігали, скакали, стрибали, танцювали тощо). Щойно звучання музики зупинялося, діти повинні були завмерти на місці, а педагог, перейшовши на півтона верх, слідкував, щоб всі діти продовжували співати розспівку і так далі кілька разів поспіль. Хто порушував правила – невчасно зупинявся або не співав – вибували з гри. Переведення розспівки в ігровий ракурс шляхом чергування співу з вільними рухами, створювало умови для розвитку музично-інтонаційного слуху та співацьких навичок у поєднанні з вивільненням накопиченої енергії та підняттям енергетичного тонусу дітей.

Ритмодекламаційні вправи вміщували відтворення дітьми заданого ритму, звуковисотного малюнку, темпу, регістру, фактури, штрихів, динаміки та тембру засобами ігри складами. Основними завданнями цих вправ були розвиток інтонаційного та тембрового слуху, чіткої дикції, здатності усвідомлювати різноманітність і глибину інтонацій, їх зв'язок із музикою, а також формування «активного словника», який діти зможуть застосовувати у процесі музичної імпровізації. Застосовувалися варіювання ритмічного малюнка, темпові, динамічні і темброві зміни так званих тарабарських рим на зразок: ані – бані – барабані; трікі – трілі, трілі – трон; мислі – маслі – кумі; ені – бені – раба, а також лічилки, скоромовки, прозивалки, заклички тощо. Творчий пошук у мовленнєвому музикуванні здійснювався від простого повторення фрази до створення імітаційно-поліфонічних побудов.

Ритмодекламація як мовленнєве музикування позитивно впливає на розвиток музичного слуху у взаємозв'язку із розвитком мовленням. Для ефективної реалізації мовленнєвого музикування педагогу слід було чітко і ритмічно декламувати текст, що створювало передумови для наступного його відтворення дітьми за допомогою плескання або гри на шумових музичних інструментах. Цей творчий процес, спонукаючи дітей до пошуку нових варіантів інтерпретації, сприяв усвідомленню багатства і різноманітності інтонаційних і ритмічних поєднань, розвитку поліфонічного слуху та ритмічного чуття, закладенню основ співацьких навичок.

Ритмодекламування застосовувалось і під час вивчення пісень засобами ритмічного промовляння тексту у поєднанні зі звучними жестами (плесканням, шльопанням, тупотінням тощо). Ігрова форма цього процесу сприяла підтриманню інтересу та зацікавленості у дітей до музично-навчальної діяльності. У процесі співу пісень дітям пропонувалося самим придумати рухи, які супроводжували спів тієї чи іншої пісні. Іноді розучуванню пісні передував перегляд відео-слайдів, мультфільмів, кліпів, відзнятих на сюжет пісні.

Спів пісень проходив творчо й невимушено із застосуванням різних прийомів тембрального виконання – пошепки або на повний голос, з різною динамікою – тихенько або голосно тощо. У дітей не повинно було з'явитися відчуття, що їх «дресирують» – повторюємо ще раз і ще раз. Якщо це було повторення, то воно набувало ігрового характеру, інакше оздоровлювальний ефект зводиться нанівець.

Далі за правилами побудови динаміки заняття слідувала музично-ігрова діяльність, яка виконувала функцію кульмінації емоційного сплеску дітей. У порівнянні з молодшими і середніми дошкільниками поведінка старших дошкільнят характеризується збільшенням рухової активності та емоційної збудливості. Відповідно проведення музичних ігор, які створювали всі умови для вивільнення надлишкової енергії дітей, дозволяли їм вільно рухатися, швидко і невимушено відтворювати музичний образ. Особливо актуальним це було для хлопців, які постійно відчувають брак активно-рухових дій. Щоденне

перебування дітей у переповнених групах, слідкування вимогам вихователів бути чемними і спокійними, недостатня кількість вуличних прогулянок тощо сприяють застою енергії дітей. Задля усунення цієї проблеми у процесі музичного навчання на засадах оздоровчо-розвивального підходу зі старшими дошкільниками проводилися такі музичні ігри, які дозволяли хлопцям бути спритними, хоробрими, а іноді грубими і різкими. Це відбувалося під час інтерпретації образу піратів, воїнів, лицарів тощо. Дівчата, навпаки, вчилися створювати образи русалок, фей, принцес, ельфів і т.ін. Вдало підібраний музичний супровід значно полегшував процес інтерпретації дітьми того чи іншого музично-ігрового образу.

Інструментальне музикування, що майже завжди слідувало за проведенням музичних ігор, слугувало ефективним засобом пониження емоційного збудження дітей, врівноваження їх емоційно-почуттєвого стану. Наявність достатнього і досить різноманітного арсеналу музичних інструментів створювало сприятливі умови для творчого пошуку під час інструментальної інтерпретації. У психологічному аспекті цей вид музично-навчальної діяльності надавав змогу дітям вчитися робити свідомий вибір та найліпше використовувати його у процесі вирішення творчо-навчальних завдань. Процес вибору музичного інструменту виховував у дітей і здатність приймати ситуацію, коли бажаний музичний інструмент опинявся у іншої дитини. Спочатку діти навіть сварилися за один й той самий музичний інструмент, але моделювання процесу послідовності дітей вибору інструменту щоразу змінювався і це надавало можливість всім дітям, без виключення, бути першим і обирати бажаний музичному інструменті.

Завершували музичні заняття зі старшим дошкільниками музично-релаксаційні вправи і їх головним завданням було сенсорний розвиток та приведення емоційно-почуттєвої сфери до нормального стану. Завершальний етап сумісної музично-оздоровчої діяльності передбачав широке застосування блоку емоційно-коригувальних методів та прийомів. Серед них особливе місце посідав метод релаксаційно-оздоровчого сприймання музики, який передбачає

застосування фонового звучання музики спокійного та врівноваженого характеру під час малювання на папері, створення узорів на склі з піском та манною крупою, перегляду відеопроектів та коротеньких мультфільмів у супроводі класичної музики (наприклад «Фантазія» Уолт Дисней). Фонове звучання музики, будучи однією із форм пасивного сприймання, у своє головне завдання включає глибоке розслаблення дитини, занурення у вільну течію асоціацій.

Надвичайно ефективним прийомом розвитку творчої уяви дітей застосування прозорих тканин різного кольору під час музично-релаксаційної діяльності. Наприклад, **«Танок з білою тканиною»** під супровід музичної композиції К.Дебюсі «Сніг танцює» з циклу «Дитячий куточок» передбачав наявність білої тканини. Діти мали узяти тканину за краї і уявляти, що це снігова ковдра, яка рухається згідно характеру музики. Згодом під нею ховаються дівчатка, а потім хлопчики. У процесі гри «снігову ковдру» підіймав вітер і переносив в інше місце. Діти знову мали заховатися під ковдру, але вже всі разом. Завершенням цієї гри був перегляд мультфільму у супроводі «Української колискової» Н.Матвієнко. Ця музика хначно понижувала емоційну збудливість дітей і допомагала педагогу привести емоційний стан дітей в нормальний стан.

Релаксаційна вправа **«Танок дельфінчиків»** у супроводі релаксаційної музики «Зцілення» зі звуками дельфінів) допомогала перенести уяву дітей в морську тематику. Педагог брав блакитну блакитну або з морською тематикою тканину. Діти бралися за краї тканини і робили хвильки, спочатку маленькі, згодом великі, потім середні. Згодом по черзі «пірнали у воду» (ховалися під тканину), спочатку дівчатка, потім хлопчики. На завершення всі разом.

«**Медитативний танок з жовтою тканинами»** у супроводі музичної композиції «Floralis Rondo Veneziano» передачав наявність жовтої прозорої тканини. На початку гри ми говорили діткам, що до нас у гості прийшла осінь і просить нас потанцювати з нею. Діти бралися за край тканини і починали з нею

кружляти, ховатися під неї, підіймати її в гору або опускати її вниз. В кінці осінь прощалася з ними і улітала до інших діток.

Варто зазначити, що вплив кольорів та емоційний стан дітей та розвиток образної уяви також має велике значення. Так у своїх дослідженнях Халявіна Т.Г зазначає, що жовтий колір – це колір сонця. Він викликає радість, бадьорить, веселить і стимулює активність організму. Завдяки йому прискорюються всі функції життєдіяльності, підвищується кров'яний тиск, активізується робота травних і ендокринних систем. Блакитний колір впливає заспокійливо, це типовий колір моря, неба, вні розвиває спокій в людині. Варто зазначити про наступні характеристики чотирокольорності психолоії: червоний колір активізує відчуття збедженості й активності, а щодо до стану, то це впевненість у собі; блакитний – відчуття спокою та стан самодостатності викликає; зелений колір – відчуття непохтитності, стійкості, постійності, стан – самоповаги; жовтий колір викликає відчуття розслаблення, а стан – саморозвиток [72].

Ще одним видом діяльності зі старшими дошкільниками, який мав ефективний вплив на розвиток їх уяви був **метод імпровізації казки під певний музичний супровід.** Варто зазначити, що будь-який музичний твір може бути основою для створення казки. Але є програмні фортепіанні п'єси, в яких відбито саме казкову тематику, їхні назви розрізняють за ступенем конкретності. У них можуть бути знайомі дітям образи («Жаба-стрибунка» Л.Лапутіна, «Зозуля» Л.Вербовського, «Мрія ведмежати» А.Рекашюса, «Чаклун» Г.Свиридова); передані певні настрої («Весела казка» і «Сумна казка» Д.Шостаковича, «Страхітлива казка» К.Хачатуряна); своєрідні підказки («Колискова казочка» С.Майкапара, «У лісі» А.Штогаренка, п'єса з такою назвою є і в Ю.Некрасова), «У дрімучому лісі» Р.Лєдєньова, «Хід» К.Хачатуряна, «На узліссі», І.Берковича, «Лісова картинка» А.Караманова, «Хатинка на курячих ніжках» Р.Лєдєньова.

Назви п'єс можуть бути узагальненими, такими, що не містять підказки («Казочка» М.Дремлюги; п'єси з такою назвою є й у Д.Кабалевського, О.Гнесіної, С.Прокоф'єва; «Маленька казка» О.Гречанінова).

Найлегше імпровізувати казку, в назві якої є конкретний образ. Елементи проблемності полягають у тому, щоб з'ясувати, який настрій у жаби: радісний чи тривожний, сумна зозулька чи весела, злий чаклун чи добрий. Як відомо, позамузичні асоціації виникають у молодших школярів завжди, незалежно від бажання вчителя. Його завдання – спрямувати їх у потрібне річище, привчивши уважно слухати музику.

У цьому процесі слід ураховувати рівень музичного й інтелектуального розвитку дітей. Важче для старших дошкільників імпровізувати казку, якщо в назві не зазначено конкретного образу. Проте не слід вважати, що під час слухання музики треба завжди складати якийсь сюжет. Словесна імпровізація – це метод музичного й загальноестетичного розвитку дітей; його головна мета – допомогти їм повноцінніше сприймати музику. З розвитком дітям складанню конкретного сюжету можна приділяти менше уваги, привчаючи їх сприймати здебільшого почуття й настрої, передані в музиці.

Ось як імпровізували на одному із занять казку на основі фортепіанної п'єси І.Арсєєва «Червона Шапочка та Сірий Вовк».

Діти, сьогодні на занятті нас чекає зустріч з добре знайомими нам казковими героями. Сподіваюсь, усі пам'ятають казку про Червону Шапочку... А тепер — завдання. Уважно прослухайте музику і спробуйте скласти маленьку історію про Червону Шапочку. Але пам'ятайте, що ваша казка має бути такою, як підказала вам музика.

Завдання дітям сподобалося, більшість із них уважно слухала музичний твір. Проте відразу після прослухування ніхто з дітей не виявив бажання розповісти свою казку. Довелося провести невелику бесіду про цю п'єсу, допомагаючи дітям «навідними» запитаннями:

- У п’єсі музика весь час була однаковою, чи, може, її характер змінювався?
- Якою ж була музика спочатку і як вона потім змінилася? (Спочатку була веселою,

спокійною, а потім стала сумною і страхітливою).

- Так і закінчилась п’єса – на грубих звуках?
- До якого персонажу з казки підходить весела, грайлива музика?
- А коли музика починає звучати тривожно, загрозливо, кого вона нам нагадує?

Цього разу сприймання дітей було осмисленим, і окремі з них виявили бажання розповісти свою казку. Наводимо оригінальні усні імпровізації:

« Червона Шапочка йшла лісом і збирала квіти, ягоди. Раптом вона побачила за кущем щось сіре й дуже злякалася. Вона подумала, що це вовк, але помилилася, – це був старий пеньок. Червона Шапочка заспокоїлась і продовжувала гуляти, збираю чи квіти та ягоди.

Червона Шапочка йшла до бабусі й несла пиріжки. Раптом назустріч їй – Сірий Вовк, Вона спочатку злякалася, але потім пригостила його пиріжком і спокійно пішла до бабусі.

Червона Шапочка співала й танцювала на галявині. Навколо зібралося багато звірів. Вовка розбудив шум, і він розсердився. А коли побачив, як танцює Червона Шапочка, йому сподобалось, і він перестав злитися, а почав дивитися і слухати..»

Більшість дітей, як правило, із задоволенням виконує такі завдання. Створення казки під враженням музики сприяє пробудженню дитячої фантазії, актиізації музичного сприймання.

Створенні казки «Пригоди Буратіно». Корисно для музично-естетичного розвитку дітей ознайомити їх із циклом фортепіанних п'єс А.Лєпіна з музики до кінофільму «Пригоди Буратіно». Цикл складається з восьми п'єс: «Вступ», «Мальвіна», «Лисиця й Кіт», «Погоня», «Буратіно», «Карабас», «П'єро», «Полька». Їх логічно запропонувати другокласникам під час вивчення теми «Музика виражає та зображує».

Назву казки визначаємо трохи пізніше, а спочатку слухаємо вступ до неї. Музика красива, чарівна, добра, отже й казка буде такою: красивою, чарівною й

доброю. Тепер послухаємо музичну п'єсу, що характеризує одного з героїв казки. Може, ви впізнаєте його (або її) за музикою?

Звучить «Мальвіна», це витончена, граціозна музика, а танцює красива й розумна дівчинка, яка має дуже незвичний колір волосся... Діти здогадуються з якої казки героїня – «Золотий ключик» або «Пригоди Буратіно», написав її Олексій Толстой.

Аби переконатися, що всі знають цю казку, можна пропонувати стисло розповісти її сюжет.

Інші п’єси цього циклу також доцільно подати за допомогою проблемного методу: виконати їх, не повідомляючи назви. П'єсу «Буратіно» діти впізнають одразу. Уривчасті звуки, що швидко чергуються, допомагають уявити кумедну дерев’яну людину. Повільна, мінорна музика, «схлипувальні» інтонації – і в уяві виникає образ П’єро.

Потім доцільно виконати п'єсу «Лисиця й Кіт». Послухавши два-три такти музики, що звучить у нижньому регістрі, діти, як правило, говорять, що це Карабас-Барабас. Учитель просить дослухати музику до кінця й визначити, чи чули в ній щось страшне, чи, може, це хтось обережно крадеться. Увагу дітей звертаємо на те, що основні події відбуваються в середині п’єси. Перша і третя її частини звучать тихо, насторожено, неначе хтось наблизився, зробив свою справу (за сюжетом казки – відкопав золоті монети, які сховав Буратіно) і ще обережніше відійшов.

Після такої бесіди в дітей вже немає сумніву в тому, що музика зображує не Карабаса; це підтверджує сприймання п’єси «Погоня».

Потім діти безпомилково визначають, що далі з'являється саме Карабас. Низький регістр, ніби ламана мелодична лінія, виразна басова партія допомагають уявити грізного володаря лялькового театру. У середині п’єси чути боязкі звуки, що перериваються-різкими акордами, – композитор від-творює діалог Карабаса з ляльками, точніше, їхню спробу про щось попросити. Але Карабас невблаганний, він навіть не хоче вислухати своїх

підлеглих. Закінчується фортепіанний цикл веселою, життєрадісною «Полькою». Можна запропонувати дітям створити вдома малюнки до казки.

Під час проведення формувального експерименту ми використовували і елементи музичної терапії **В.Петрушина**, спрямовуючи її на розвиток творчої уяви дітей старшого дошкільного віку.[58] Автор методики пропонує **методи музичного самонавіювання**, що дає має можливість дитині відчути відчути стан позитивного окрасу, адже оптимістичне сприйняття життя сприяє оздоровленню дітей та активізує позитивні уявні константи.

Це формули:

- психологічної стійкості («Лише сміятися»);
- розслаблення і заспокоєння («Пальці рук моїх спокійні і розслаблені»);
- захисту від занепокоєння і поганих думок («Хочу бути спокійним»);
- позитивних думок («Починається мій новий день», «Сто тисяч сонць»);
- підвищення самооцінки і позитивного сприйняття тих, що оточують («Я – хороший, ти – хороший!»);
- радості («Я у хорошому настрої», «Ах, як нам весело!»).

Надзвичайно ефективним у плані активізації емоційної сфери дітей було використання **методу музично-ритмічних вправ**. Серед них: Ритмізація власного імені та прізвища, ритмізація рухів людини – спокійний крок, біг, їзда на велосипеді, рубання дров, гребля тощо. На початку дітям дуже важко вдавалося виконання даних завдань. Однак з кожним наступним проведенням даної вправи почала привалювати емоційна фізіологічна розкутість, які також є важливими чинниками у плані розвитку емоційного відгуку на музику.

Методи ритмічно-танцювальної терапії також посідають важливе місце у представленій методиці. Вони передбачали використання спонтанного виконання танцювальних і ритмічних рухів. **Метод імпровізаційного виконання танцю** на початку експерименту викликав у дітей почуття сором’язливості і скутості. Однак після бесіди про вплив рухової розкутості на емоційно-почуттєвий стан людини, на загальний стан її здоров’я мотивація на успішне виконання даних вправ у дітей значно зросла.

Метод вираження свого емоційно-почуттєвого стану через музично-ритмічні рухи також викликав на початку у дітей певні психологічні труднощі у їх виконанні. Однак згодом процес творчості більшість дітей захопив повністю і, насамперед, діти почали відчувати неймовірний прилив позитивних відчуттів під час проведення подібних вправ і техніки. Дійсно було видно, як починає зникати певна скутість і сором'язливість у більшості дітей, вони могли вільно проявляти свої почуття, емоції, знищуючий у такий спосіб м'язовий «панцир» у багатьох невпевнених у собі дітей.

Ефективність будь-якого методу чи прийому було дуже легко визначити, спостерігаючи за реакцією дітей, появою у них бажання провести ще раз ту чи іншу вправу чи техніку.

Одним із головних методів розвитку емоційного відгуку на музику були **методи медитації**. І це зрозуміло, адже емоційна збудливість, особливо агресивного характеру, у даному період становлення дитячої особистості починає з'являтися все частіше.

Особливо ефективною була вправа «Зупинись і послухай»: Для виконання даної гри необхідна тібетська чаша або дзвіночок, який доволі довго звучить. Діти вільно переміщаються по кімнаті, але тільки-но почують дзвін, вони мають зупинитися, завмерти і закрити очі. Слухати звук необхідно дуже уважно і лише коли він повністю зникне, діти знову можуть рухатися.

Вправа «Дихання океану» потребує, щоб діти сіли або лягли зручно. Закриваємо вуха, щоб ззовні нічого не було чутно. Починаємо глибоко і уважно дихати. І в своєму диханні діти мають почути звучання океану. Зосереджуємо увагу дітей на тому, як хвилі накочують і відходять, дозволяючи собі повністю розслабитися. Після цього ефективно буде включення музичної композиції зі звуками океанських хвиль. Після проведення вправи обов'язково слід обговорити відчуття дітей, хто і що відчував.

Надзвичайно ефективним засобом активізації емоційного відгуку на музику було проведення **методу емоційної розрядки дітей**. Особливо актуальним це постало для дітей гіперактивних та збуджених. У даному методі

використовувався так званий принцип «терапії первинним криком». Вправа мала назву «Парад військ». Діти вистроюються в одну шеренгу. Їх вітає генерал параду – на початку це педагог, а потім обираємо когось із дітей. На привітання генерала: «Мої вітання солдатам!!!» (промовляємо дуже голосно, чітко і ритмізовано). На що всі діти гуртом мають відповісти «Ура!, Ура!, Ура!» (дуже голосно і нарочито).

На експериментальних заняттях з музики на музикотерапевтичній основі надзвичайно ефективним було використання **методу імпровізованого інструментального музикування**. Спонтанна музична творчість з використанням музичних інструментів як саморобних, так і елементарних інструментів викликала у дітей неймовірний емоційний сплеск. На початку вправи музикування дітей більше нагадувало музичний «безлад», але згодом діти почали прислухатися до інтонацій та ритмічних утворень, які виникають внаслідок їх спонтанного музикування. Дуже часто засобами інструментального музикування дітям вдавалося передати свої емоції та почуття, які, на їх думку, виникали у тій чи іншій життєвій ситуації. У психологічному плані подібний акт творчої діяльності дозволяє з допомогою гри на музичних інструментах позбутися тих негативних переживань, що мали місце у житті дітей.

Більш складною і досконалою формою інструментального музикування був шумовий оркестр, в основі якого – опора на ритм, ритмічну композицію. Шумовий оркестр – це гра, де є місце для фантазії, можливі різні варіанти оркестровки, обмін ролями... Елементарне музикування створює можливості задля багатопланового розкриття дітей. Це здійснювалося і в процесі гри на інструментах один з одним, розігрування сюжетів пісень, гри разом. І все відбувалося в атмосфері радісного і комфортного спілкування.

Під час формувального експерименту було **використано метод гри звуками свого тіла**: плескання, притупування, клацання, цокання тощо. В українському фольклорі широко використовується прийом ритмічного супроводу. Використання звучних жестів вносить елемент руху, необхідного

для освоєння ритму, значно підіймає настрій дітей, робить їх емоційну реакцію на музику більш імпульсивною.

Наступним метод експериментальної методики був **метод диригування уявним оркестром**. Дітям пропонувалося взяти диригентські палички (палички для суші) і продиригувати уривок з відомого музичного твору: І ч. симфонії №5 Л.В.Бетховена, Маленької нічної серенади А.Моцарта тощо. Даний методичний прийом значно збільшує зацікавленість старших дошкільників до музично-творчої діяльності та сприяє більш ефективному розвитку творчої уяви, наданню даному процесу емоційної забарвленості і, разом з тим, приносить психотерапевтичний ефект емоційної розрядки.

Отже, проведення формувального експерименту дало нам можливість з’ясувати потенціал музичного впливу та казкового сюжету на процес формування у старших дошкільників уяви. Розроблена методика органічно вписується в музичні заняття у дошкільному закладі освіти, поєднується з традиційними завданням музичного навчання та оздоровчо-розвивального спрямування.

2.3. Результати науково – педагогічного дослідження.

Ефективність впровадження інноваційної методики розвитку уяви дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії було перевірено за допомогою порівняння даних констатувального та формувального експериментів, за допомогою зіставлення показників експериментальних і контрольних груп та статистичної обробки одержаних результатів. Розробка рівневих показників розвиненості уяви дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії дозволила відслідкувати динаміку її розвитку та отримати достовірні експериментальні дані. У кожному блоці, які характеризують уяву, були застосовані різні методи діагностування: бесіди, спостереження, тестування, метод творчих завдань тощо.

Сформованість досліджуваного поняття в учасників експерименту оцінювалася за 12-бальною шкалою: 1-4 бали відповідали низькому рівню розвиненості уяви; 5-8 балів – середньому; 9-12 балів – високому. Аналіз отриманих даних показав, що найбільші зміни у процесі дослідження відбувалися на низькому та середньому рівнях розвиненості уяви у дітей старшого дошкільного віку (див. табл. 2.2).

Вивчення динаміки розвитку уяви дітей старшого дошкільного віку ґрунтувалося на зіставленні даних констатувального дослідження з підсумковими даними формувального. Аналіз результатів зіставлення свідчить про те, що старші дошкільники, з якими проводилась цілеспрямована робота з розвитку досліджуваного поняття, мають значно вищий рівень розвиненості уяви на усіх її рівнях порівняно із дітьми, котрі не були залучені до формувального експерименту.

Під впливом дослідно-експериментальних занять відбулися важливі зміни. Дані анкетування за програмою констатувального експерименту свідчать про розширення кола музично-творчих уявлень дітей, покращення їхнього якісного аспекту та стійкості, а також про виникнення нових потреб у самовираженні та нових форм їхньої реалізації.

Застосування інноваційної методики музичного навчання з використанням музикотерапії дало можливість виявити зміни і в емоційно-почуттєвій сфері. При порівнянні прогнозованого емоційного стану груп із наявним виявилось, що емоційно-емпатичне реагування на музику було більш адекватним у дітей із експериментального класу. Це пояснюється розвиненістю їхньої емоційної сфери, зокрема, здатності осягати емоційно-чуттєвий світ музичних явищ та співпереживати йому.

Для діагностування здатності до утворення музично-творчих уявлень ми використовували творчі завдання за програмою констатувального експерименту.

Аналіз отриманих після проведення дослідно-експериментальної роботи матеріалів дозволив вивести порівняльні дані рівнів розвиненості уяви старших дошкільників (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії

Рівні	Початковий зріз		Підсумковий зріз	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1. Високий	9%	14%	23%	16%
2. Середній	34%	32%	67%	40%
3. Низький	57%	54%	10%	44%

Наведені в таблиці дані свідчать про те, що кількість дітей з високим і середнім рівнем розвиненості уяви в експериментальній групі виросла, а з низьким – зменшилась. Так, наприкінці експерименту в експериментальній групі кількість старших дошкільників з високим рівнем виросла від 9% до 23%, в той час, як в контрольній кількість школярів з високим рівнем залишилася незмінною. Середній рівень розвиненості уяви у дітей експериментальної зріс з 34% до 67 %, а низький рівень знизився з 57% до 10%. У дітей з контрольної

групи яскравих змін у рівнях розвиненості уяви не відбулося. Показники залишилися майже на тих самих місцях.

Таким чином, підбиваючи підсумки експериментального дослідження відзначимо його основні результати. Перевірка результативності організаційно-методичної сметодика розвитку уяви у старших дошкільників засобами музикотерапії виявила певну динаміку змін у структурі досліджуваного поняття: глибшою та інтенсивнішою стала здатність осягати емоційно-чуттєвий світ музичних явищ і співпереживати йому, зросла усвідомленість значущості уяви, значно зріс ступінь творчої самостійності та комунікативності, наявність музичної обізнаності та компетентності, зросло ціннісне ставлення до музично-творчої діяльності, і якісний аспект результативності музично-пізнавальної діяльності. У ході формувального експерименту ми спостерігали процес постійного взаємовпливу різних видів музикотерапії та музичного навчання, що дало змогу визначити особливості їхньої інтеграції.

Проведеним експериментальним дослідженням встановлено, що ступінь сформованості уяви дітей старшого дошкільного віку залежить від ефективного впливу на емоційно-почуттєву сферу дітей. Представлені експериментальні методи забезпечують цілісний розвиток уяви у дітей старшого дошкільного віку через використання у навчально-виховному процесі комплексу методів музикотерапії, що спираються на різні види музичної діяльності. Аналіз результатів дослідження підтверджує ефективність запропонованої нами методики.

ВИСНОВКИ ІІ РОЗДІЛУ

Головною метою проведеного педагогічного експерименту е перевірка на практиці дієвості та ефективності методики розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії;

Проведення констатувального експерименту ґрунтувалося на таких **критеріях та показниках розвиненості** уяви у дітей старшого дошкільного віку: **мотиваційно-потребовий** (інтерес до музичної діяльності); **емоційно-ціннійсний** (здатність створювати уявні образи та підкріплювати їх емоційною реакцією на них); **творчо-діяльнісний** (здатність до успішного виконання музичної практично-творчої діяльності на основі творчої уяви).

Методами констатувального експерименту були: **спостереження, анкетування, метод творчих завдань.**

У ході констатувального експерименту ми виявили різний рівень володіння творчою уявою у дітей старшого дошкільного віку. У процесі проведення гри з'ясувалося, що із 30 дітей лише 25,4% володіють середнім рівнем розвиненості здатності уявляти образи і розвивати образи за допомогою музичних композицій, 73,6% – проявили низький рівень, і лише 1% – показали високий рівень досліджуваної якості.

В основу нашої експериментальної програми покладено методику музичного навчання дітей дошкільного віку з використанням музикотерапії **Малашевської І.А.** Підґрунтям для ефективного впровадження нашої методики була **парціальна програма «Веселкова музикотерапія: оздоровчо-освітня робота з дітьми старшого дошкільного віку»** (затверджена МОН України).

Методичний аспект розвитку уяви у музично-оздоровчій роботі з дошкільниками полягав у формуванні вміння музичної інтерпретації та ціннісного відношення до музичного мистецтва. Ефективна реалізація оздоровчо-освітніх цілей і завдань музикотерапевтичного впливу у педагогічному експерименті здійснювалося у формі заняття-звукопізнання;

Розвитку уяви дітей сприяло включення у зміст занять ігр-інтерпретацій та творчих завдань, які потребували здатності до інтерпретації певного музичного образу у процесі інструментального, вокального й танцювально-ритмічного музикування.

Ефективність впровадження інноваційної методики розвитку уяви дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії було перевірено за допомогою порівняння даних констатувального та формувального експериментів, за допомогою зіставлення показників експериментальних і контрольних груп та статистичної обробки одержаних результатів.

Аналіз результатів зіставлення свідчить про те, що старші дошкільники, з якими проводилась цілеспрямована робота з розвитку досліджуваного поняття, мають значно вищий рівень розвиненості уяви на усіх її рівнях порівняно із дітьми, котрі не були залучені до формувального експерименту.

Отримані дані засвідчили про те, що кількість дітей з високим і середнім рівнем розвиненості уяви в експериментальній групі виросла, а з низьким – зменшилась. Так, наприкінці експерименту в експериментальній групі кількість старших дошкільників з високим рівнем виросла від 9% до 23%, в той час, як в контрольній кількість школярів з високим рівнем залишилася незмінною. Середній рівень розвиненості уяви у дітей експериментальної зріс з 34% до 67 %, а низький рівень знизився з 57% до 10%. У дітей з контрольної групи яскравих змін у рівнях розвиненості уяви не відбулося. Показники залишилися майже на тих самих місцях

ВИСНОВКИ

На основі вивчення наукової літератури поглиблено та уточнено зміст поняття «уява», що розуміється як відтворення у психіці людини предметів та явищ, сприйнятих коли-небудь раніше та створення нових образів предметів та явищ, котрих раніше вона ніколи не сприймала. У період дошкільного віку активного розвитку набуває саме творча уява. І вона виконує дві функції – пізнавально-інтелектуальну, яка допомагає дитині краще пізнавати світ, та афективно-захисну, що дозволяє за допомогою уявної ситуації розрядити психологічне напруження дитини, оскільки реальними практичними діями це зробити значно важче.

В науковому обґрунтуванні й експериментальній апробації методики формування уяви у дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії були виконані такі завдання:

- уточнити сутність і зміст поняття «уява», дати його педагогічну інтерпретацію в контексті вікових особливостей старших дошкільників та визначити роль уяви у формуванні цілісного сприйняття світу дітьми;
- обґрунтувати критерії та показники рівня сформованості уяви старших дошкільників;
- розробити та експериментально перевірити методику формування образної уяви дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії, дати відповідні рекомендації з впровадження розробленої методики в навчально-виховний процес дошкілля.

У дослідженні виявлено сутність феномена «музикотерапії» як поліфункціональної системи застосування цілеспрямованого впливу музики та звуків на особистість з метою розкриття резервних й адаптивних можливостей людського організму, його специфічного життєвого тонусу, що ототожнюється з ресурсами опірності, емоційної стійкості та позитивного мислення. Використання музикотерапії у музично-педагогічному процесі сприяє

оптимізації розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку та їх загальному оздоровленню.

Застосування оздоровчо-розвивального підходу створює передумови для виходу на нову якість процесу навчання музики, уможливлює оптимізацію музичного навчання дітей на основі активізації саморегулювальних процесів психофізіологічного та особистісного аспектів дитини, сприяє гармонізації її внутрішнього світу, досягненню високого рівня навчальної працездатності, адекватної поведінки та позитивного емоційного стану. Сутнісними характеристиками саногенно-особистісної парадигми виступають: надання переваги задоволенню дітей від процесу музичного навчання над його результативністю; спрямування навчання музики дошкільників і молодших школярів у річище посилення позитивних емоційно-чуттєвих переживань і сублімації енергії (позитивної та негативної) у творчість; створення умов для появи в дітей катарсичних переживань у процесі музичного навчання; систематичне залучення дітей до спонтанно-художнього самовираження в індивідуальній та колективній музичній діяльності. Крім того, важливими характеристиками саногенно-особистісної парадигми, що забезпечують цілісність її впливу на досягнення ефективності музичної освіти, виступають: орієнтація музичного навчання на формування в дітей здатності до усвідомлення особистісної цінності як себе, так і інших; надання пріоритетності емоційному переживанню музики над аналітичним осягненням її змісту,

Досліджуючи психофізіологічні особливості дітей старшого дошкільного віку було з’ясовано, що основи особистісного розвитку дитини закладаються саме в цей період, що є дуже важливим моментом в її житті. Головні потреби дитини в цьому віці це необхідність, яка проявляється здебільшого у спілкуванні, емоціях, дружбі, самоповазі, у ставленні до інших. Саме в цей віковий період в дитини формується ядро особистості.

Методика розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку включає наступні методи та прийоми: метод спрямування музично-педагогічної роботи на отримання дітьми задоволення від процесу музичного навчання; метод

музично-катарсичної розрядки; метод спрямування музичного навчання в ігровий вектор; метод внутрішньо виражального музикування; прийом поступового переходу від заданого до спонтанного самовираження у процесі вокального, інструментального та пластичного музикування.

Найефективнішою формою розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії є заняття-звукопізнання.

Визначення рівня розвиненості уяви у дітей старшого дошкільного віку базувалась на наступних критеріях та показниках: мотиваційно-потребовий (інтерес до музичної діяльності); емоційно-ціннійсний (здатність створювати уявні образи та підкріплювати їх емоційною реакцією на них); творчо-діяльнісний (здатність до успішного виконання музичної практично-творчої діяльності на основі творчої уяви).

Результати педагогічного експерименту дали змогу констатувати суттєві позитивні зміни в рівнях розвиненості уяви у дітей експериментальних груп, що є прямим доказом ефективності розробленої методики розвитку уяви засобами музикотерапії.

Проблема використанням музикотерапії у музично-навчальному процесі складна і багатогранна, тому проведене дослідження не вичерпує всі аспекти досліджуваної проблеми. Перспективи подальших досліджень охоплюють змістові характеристики та технологічні особливості впровадження музикотерапії у систему дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амонашвили Ш. Основы гуманной педагогики. Педагогическая симфония. Единство цели. / Ш. Амонашвили. – Кн. 6. – Ч.3. – М.: Амрита, 2013. – 234 с.

2. Бабаджан Т. С. Музыкальное воспитание детей раннего возраста / Т. С. Бабаджан. – М.: Гос. муз. изд. «Образцовая», 1934. – 47 с.

3. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер.: А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол.: Богуш А.М., Бєлєнька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низьковська О.В., Панасюк Т.В., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідєльнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. // Дошкільне виховання. – 2012. – №7. – С. 4-19.

4. Батищева Г. Музикотерапія як метод психокорекції / Г. Батищева // Психолог. – 2005. – №14. – С. 25-32.

5. Батюк Н. О. Формування образного мислення молодших школярів на уроках музики: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02 / Батюк Н. О. – К., 2003. – 17 с.

6. Богословський В.В. Загальна психологія / В.В. Богословський. – М.: Просвещение, 1973. – 233 с.

7. Брусиловський Л.С. Музикотерапія [Керівництво по психотерапії] / Л.С. Брусиловський. – К.: Освіта, 1985. – 285 с.

8. Бурно М.Е. Терапия творческим самовыражением / М.Е. Бурно. – М.: Медицина, 1989. – 287 с.

9. Варій М.Й.Загальна психологія: Підручник / М.Й. Варій. – К., 2007.

10. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский [Общ. ред. и коммент.В.В.Иванова;Вступ. ст. А.Н. Леонтьева]. – М: Искусство, 1965. – 345-379с.

11. Гаврилова Т.П. Экспериментальное изучение эмпатии у детей младшего и среднего дошкольного возраста / Т.П. Гаврилова // Вопросы

психологии. – 1974. – №5. – С. 74-78.

12. Гамезо М.В. Атлас по психологи / М.В. Гамезо, И.А. Домашенко. – М., 1986.

13. Гербер Р. Вибрационная медицина / Р.Гербер. – М.: Медицина, 1988. – 184 с.

14. Давыдова М. А. Формирование интереса к музыке у шестилетних учащихся (в условиях комплексного подхода: школа – семья): автореф. дисс. на соискание науч. ступени канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Методика преподавания музыки» / М. А.Давыдова. – М., 1990 – 14 с.

15. Данилова М. М. Психофізіологія: Підручник для вузів / М.М. Данилова. – М.: Аспект Пресс. 2000. – 320 с.

16. Декер-Фойт Г. Г. Введение в музыкотерапию / Декер-Фойт Г. Г. – М. – Санкт-Петербург, 2003. – 254 с.

17. Доценко Е.Л. Семантичний простір психотехної казки / Доценко Е.Л. // Журнал практичного психолога. – 1999. – № 10-11. – С.34-35.

18. Драганчук В.М. Музика як фактор психокоригування: історичний, теоретичний і практичний аспекти: дис. … канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Драганчук Вікторія Миколаївна. – Луцьк, 2003. – 235 с.

19. Євстігнєєва Н. І. Підготовка майбутніх учителів до використання музики як засобу саморегуляції функціональних станів дітей: дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Іванівна Євстігнєєва. – Вінниця, 2005. – 246 с.

20. Єгорушкіна К. Музична казкотерапія у вихованні гармонійної особистості / К. Єгорушкіна // Музичний керівник. – 2013. – №5. – С. 11-15.

21. Єремєєва В. Хлопчики і дівчатка – два різних світи / В.Єремєєва, Т.Хрізман. – К.: Наукова думка, 2003. – 195 с.

22. Завіcько Н. Перспективи розвитку музичної терапії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Irina/Desktop/Spkho_2009_5_9.pdf.

23. Зав'ялов В. Ю. Регулятивний музичний тренінг та музична терапія для дітей та підлітків / В. Ю. Зав’ялов. – К., Освіта, 1990. – 234 с.

24. Загальна психологія: Практикум: Навчальний посібник / [В.В. Волошина, Л.В. Долинська, С.О. Ставицька, О.В. Темрук]. – К., 2006.

25. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14

26. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060–12/

27. Запорожец А.В. Воспитаний эмоций и чувств у дошкольников / А.В. Запорожец // Эмоциональное развитие дошкольников. – М.: Просвещение, 1985. – С. 47-69.

28. Зельцер Н.А. Влияние музыкотерапии на укрепление психофизического здоровья дошкольников / Н.А. Зельцер // Инновационные педагогические технологии в учебно-воспитательном процессе современного образовательного учреждения: Материалы II Международной заочной научно-практической конференции 21 апреля 2014 г. – Чебоксары: ЦДИП «IINtel», 2014. – С. 53-54.

29. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева. – СПб.: «Златоуст», 1998. – 352 с.

30. Золотарьова А. Музично-терапевтичні ігри як засіб оздоровлення молодших школярів / А. Золотарьова // Мистецтво та освіта. – №4. – 2011. – С. 28-41.

31. Зязюн І.А. Емоційно-почуттєве в освітніх технологіях і педагогічній творчості / І.А. Зязюн // Єдність раціонального та емоційно-почуттєвого в освітньо-виховних системах: наук.-метод. зб. – Харків, 1996. – С. 10-13.

32. Іваненко О.А. Методика формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять у школі мистецтв автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук спец. 13.00.02 – «Теорія та методика музичного навчання». – К., 2014 . – 20 с.

33. Ільїна Н.М. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях: навч. посібник / Н.М. Ільїна. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2009.

34. Кабалевський Д. «як розповідати дітям про музику?» — к. : Муз. Україна, 1982. — 37 с.

35. Коменський Я. А. «Педагогічна система Яна Амоса Коменського» / В. Кравець // Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. / В. Кравець. - Тернопіль, 1996. - С. 178.

36. Куненко Л. «Ефект Моцарта» або «Звуковий вітамін С»: (Музика в психотерапії) / Л. Куненко // Дефектологія. – 2002. –№1. – С. 9-12.

37. Курий С. Символіка кольору. Як колір впливає на психологію людей [електронний ресурс]. Режим доступу: http://itstechnology.ru/page/simvolika-koloru-jak-kolir-vplivaye-na-psihologiju-ljudej.

38. Кэмпбелл Д. Дж. Эффект Моцарта / Пер. с англ. Л. М. Щукин; Худ. обл. М. В. Дракo / Д. Дж. Кэмпбел. – Минск: ООО «Попурри», 2009. – 312 с.

39. Левчук Я. Народні дитячі ігри – ключ до гармонійного розвитку дитини / Я. Левчук // Музичний керівник. – 2013. – № 4. – С. 4-10.

40. Любан-Плоцца Б. Музыка и психика: слушать душой / Б. Любан-Плоцца, Г. Побережная, О. Белов. – К.: «АДЕФ-Украина», 2002. – 200 с.

41. Маклаков А.Г. Общая психология: ученик / А.Г. Маклаков. – СПб., 2006.

42. Максименко С.Д. Загальна психологія / С.Д. Максименко. – К., 2004.

43. Малашевська І. А. Демидова С. К. Програма оздоровчо-освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку «Веселкова музикотерапія» : парціальна програма та методичні рекомендації.Тернопіль : Мандрівець, 2015. 44 с. (схвалена для використання в дошкільних навчальних закладах комісією МОН України).

44. Малашевська І. А. **Музичне навчання дошкільників і молодших школярів на основі оздоровчо-розвивального підходу : монографія. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : ФОП Домбровська Я. М., 2016. 210 с.**

45. Малашевська І. А. Феномен музикотерапії та досвід її застосування у сфері музичної педагогіки. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : збірник наукових праць. Випуск 18 (23). К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. С. 53-57.

46. Малашевська І.А. Музикотерапевтична діяльність: досвід чеських фахівців / І.А.Малашевська // Музичний керівник: щомісячний спеціалізований журнал. – 2012. – № 12. – С. 15-19.

47. Малашевська І. А. Впровадження методів музикотерапії у навчально-виховний процес дітей дошкільного віку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Випуск №3 (13). Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2011. С. 356-354.

48. Малашевська І. А. Музична терапія як здоров'язберігаюча технологія освітнього процесу. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: Науково-теоретичний збірник. Випуск 15. Переяслав-Хмельницький, 2008. С. 27-29.

49. Маніфест гуманної педагогіки [електронний ресурс]. – Режим доступу:http://gumanpedagog.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=127&Itemid=63&lang=uk.

50. Мартынов И. Бела Барток / И. Мартынов. — М., 1968. – 235 с.

51. Музика душі. Введення в музикотерапію. Складено по лекціях Антоніо Менегетті / Пер. з італійського. – СПб.: Пітер, 1992. – 298 с.

52. Музикотерапія» для загальноосвітніх навчальних закладів (курс за вибором): навчальна програма / О.З. Безклинська, Г.К. Бондаренко, Г.З. Мороз [та ін.] – К. :Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012 – 27 с.

53. Музично-оздоровчі мандрівки з дітьми п'ятого року життя: програма і методичні рекомендації. Наук. керівник Малашевська І. А. Авт.

кол. : С. В. Боднар та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 128 с. (схвалена для використання в дошкільних навчальних закладах комісією МОН України).

54. Музыкотерапия в музыкальном образовании: материалы Первой Всероссийской научно-практической конференции, 5 мая 2008 г. / Российский гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена; под. ред. А.С. Клюева – СПб.: Астерион, 2008. – 167 с.

55. Нечай С. Нові орієнтири використання музики як засобу педагогічного впливу у професійній діяльності вихователя дошкільного закладу / С. Нечай // Вісник Інституту розвитку дитини. – Вип. 5. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. Збірник наукових праць. – К.: Видавництво Національного пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2009. – С. 130-137.

56. Николаева Л.И. Музыкотерапия в детском саду / Л.И. Николаева // Инновационные педагогические технологии в учебно-воспитательном процессе современного образовательного учреждения: Материалы II Международной заочной научно-практической конференции 21 апреля 2014 г. – Чебоксары: ЦДИП «IINtel», 2014. – С. 156-157.

57. Наєнко М. К. Іван Франко : тяжіння до модернізму / М. К. Наєнко. – К. : Академвида, 2006. – 96 с Общая психология / Под ред.. А.В. Петровского. – М., 1996.

58. Петрушин В. И. Музыкальная психотерапия: Теория и практика: Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. И. Петрушин. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2011. – 176 с.

59. Побережна Г. І. Педагогічний потенціал музикотерапії / Г. І. Побережна // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 2. – С. 9-13.

60. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія / В. М. Поліщук. – Суми, 2005.

61. Рогова Є.І. Загальна психологія / Є.І. Рогова. – М.: 1998. – 134 с.

62. Роменець В. Психологія творчості / В. Роменець – К.: Либідь, 2001. – 288 с.

63. Ростовський О. Методика викладання музики в початковій школі: Навч-метод. посібн. / О. Ростовський. – 2-е вид. доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216 с.

64. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч. посібник. –К.: ІЗМН, 1997. – 256 с.

65. Рубінштейн С.Л. Основи психології / С.Л. Рубінштейн. – М.: 1935. – 234 с.

66. Руденко С. Музикотерапія на заняттях з дітьми дошкільного віку // Музичний керівник – 2013. – № 7. – С. 19-26.

67. Сердюк О.С. Соціальне виховання дітей як педагогічна проблема / О. С Сердюк // Соціалізація особистості. Педагогічні науки : збірник наукових праць. Т. 18 / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова ; редкол. А .Й. Капська [та ін.]. – Київ : Логос, 2002. – С .161-16.

68. Скрипченко О. Загальна психологія / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. – К., 2002.

69. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. — К. : Рад. шк., 1988. — 272 с.

70. Титаренко Т. М. Хлопчики та дівчатка: психологічне становлення індивідуальності / Т.М. Титаренко. – К.: Знання, 1989. – 48 с.

71. Трофімченко І. Э. Розвиток музичних здібностей дітей молодшого шкільного віку за методом «Виховання талантів» Сініті Судзукі / І. Э. Трофімченко. – Сімферополь: Видавництво «Доля», 2010. – 76 с.

72. Халявина Т.Г. Применение музыкальной терапии как средства психокоррекции невротических состояний у детей в условиях музыкальной школы / Т.Г. Халявина // Музыкотерапия в музыкальном образовании: материалы Первой Всероссийской научно-практической конференции, 5 мая 2008 г. / Российский гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена; под. ред. А.С. Клюева – СПб.: Астерион, 2008. – С. 87-91.

73. Шушарджан С. В. Руководство по музыкальной терапии / С. В. Шушарджан. – М.: Медицина, 2005. – 450 с.

74. Шушарджан С.В. , Шушарджан Р.С., Еремина Н.И. (ВАК) Обоснование рефлекторно-резонансной теории акустических воздействий и перспективы использования технологий музыкальной терапии. — М., Вестник восстановительной медицины № 3 (31). 2009

75. Элькин В.М. Целительная магия цвета и звука в терапии болезней / Элькин В.М. – СПб.: «Респекс», 2000. – 224 с.

76. Ярмиш Ю. У світі казки / Ю.О. Ярмиш. – К. : Либідь, 1975. – 124 с.

77. Ярошевский М.Г. История психологии / М.Г. Ярошевский. – М., 1985.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

ЗРАЗКИ КОНСПЕКТІВ ЗАНЯТЬ

Заняття 1

Тема : «Звукові мандри м'ячика дитячим садочком»

Мета :

- ознайомлення та встановлення контакту з дітьми, сприяння виникненню стійкого інтересу до музично-оздоровчого процесу.

Програмовий зміст:

- ознайомити дітей із сигналом початку та закінчення заняття;
- встановити контакт між дітьми та дорослим, інтерес до різних видів діяльності в процесі заняття;
- спонукати дітей до подолання сором'язливості;
- активізувати слухову увагу, навчити впізнавати та називати знайомі звуки;
- формувати первинні навички здорового дихання;
- вправляти у виконанні знайомих музичних рухів у замкненому колі та навчати співвідносити свої рухи з рухами інших;
- розвивати образну уяву та вміння творчо самовиражатися через рухи з предметами;
- урівноважувати емоційний стан через релакс.

Методичне забезпечення: різнокольорові подушечки у вигляді осінніх листочків, синій м'яч, жовта кулька, торбинка з шипованими м'ячиками;

Технічні засоби: аудіозаписи, відеозаписи, музичний центр та прилад для демонстрації відео.

Оформлення залу: на килимку - різнокольорові подушечки у вигляді осінніх листочків; у куточку лежить торбинка з шипованими м'ячиками для масажу; на центральній стіні – мультимедійна дошка.

Хід заняття

Сигнал початку заняття

Педагог дзвонить у «чарівний дзвіночок», сповіщаючи про початок заняття.

І. Вступна частина

Звучить спокійна музика Й.С. Бах «Арія» із Сюїти № 3 для камерного оркестру», педагог пропонує дітям сісти у коло на кольорові подушки у вигляді листочків та вітається, називаючи своє ім'я.

Розмовою про музику, що звучить, налаштовує дітей на довірливе та доброзичливе спілкування. Звертає увагу на м'ячик, який теж прикотився послухати її. Звертається до дітей із проханням привітатися з м'ячем, назвавши своє ім'я (діти передають м'яч по колу одне одному).

Музично-танцювальна діяльність

Педагог кладе м'яч в середину кола, бере дітей за руки і пропонує показати м'ячикові, як весело дітям у садку, виконавши під музику Ф. Шопена Етюд № 2 Соль бемоль мажор за зразком дорослого певні танцювальні рухи (ходьба та біг по колу, «дрібушечки», ходьба навшпиньки, оплески).

Слухання та прислухання

Педагог пропонує дітям повернутися спиною в центр кола і, заплющивши очі, послухати звуки, які може створити своїми рухами м'ячик (пищить, стрибає, шурхотить (треться об килим), рипить (під пальцями), котиться). Діти намагаються відгадати, що робить м'яч.

Потім педагог розповідає дітям про мандри м'ячика дитсадком і пропонує відгадати де той побував, прослухавши певні звуки (аудіозапис зі звуками садочка: звуки кухні (шкварчання сковорідки, дзвін посуду), звуки пральні (пральна машина, хлюпання води), звуки дошкільної групи (шум дітей, сміх, плач), звуки прибирання (шум пилесмока або миття підлоги), звуки коридору (скрип дверей, кроки) тощо).

Дихальна гімнастика

Педагог показує дітям повітряну кульку (не надуту) і пропонує зробити її схожою на м'яч (надуває реальну кульку, а діти – уявну декілька разів: спочатку маленьку, а потім – велику, наприкінці педагог зав'язує її).

Спів та інсценізація пісень

Дорослий звертає увагу дітей на кольори (кулька жовта, м'яч - синій) і співає пісеньку «До дитячого садка» музика М. Дремлюги слова Г.Бойко, потім пригадує з дітьми, які іграшки ще є в дитсадку та виконує віночок дитячих пісень у супроводі мультимедійної презентації (до прикладу «Ну ж бо Зайчику», «Про ляльку» тощо) діти підспівують, виконуючи рухи за показом дорослого.

Вправа « Оживи м'яч» з елементами тілесно-орієнтованої терапії

Педагог висипає м'ячі з торбинки на підлогу, діти беруть будь-який м'яч і копіюють рухи дорослого, який читає віршований текст-супровід (м'яч стрибає вище – нижче по тілу, кружляє в руках, падає в кошик). Вправа супроводжується енергійною музикою Ф. Шопена Етюд № 21. Наприкінці вправи педагог показує самотню повітряну кульку і пропонує уявити дітям, як вона злітає в небо і знаходить собі подружок.

ІІІ. Заключна частина

Релаксаційна вправа «Повітряні кульки»

Лежачи на підлозі, діти переглядають відео «Кольорові кульки» на стелі, педагог коментує побачене і проводить вправу, під час якої кожна дитина уявляє себе легкою безтурботною кулькою.

Педагог прощається з дітьми поспівкою «До побачення».

Сигнал закінчення заняття

Лунає чарівний дзвіночок, що сповіщає про закінчення заняття.

Заняття 2

Тема: Мандрівка у звукове оточення садочка (open air)

Мета:

- гармонізування дитячої особистості та розвиток образної уяви засобами музично-ігрової діяльності в природі.

Програмовий зміст:

- ознайомлювати зі звуками природи восени, сприяти розвитку творчої фантазії та уяви;
- розвивати емоційно-естетичне ставлення до предметів і явищ довкілля за допомогою казки;
- виховувати комунікативні якості;
- розвивати вміння творчо самовиражатися через музикування з використання природної атрибутики;
- сприяти розвитку сенсорних навичок;
- створювати умови для нормалізації емоційного стану за допомогою релаксаційної вправи на свіжому повітрі.
- викликати задоволення та радість від заняття.

Методичне забезпечення: дзвіночок, каштани, горіхи, камінчики, палички, осінні листочки, гілочки.

Підготовка майданчика: розсипати під деревом каштани, врахувавши кількість дітей, та вибрати кущ неподалік від паркану, поблизу якого розкидати опале листя, камінчики, палички, гілочки тощо.

Хід заняття

Сигнал початку заняття

Лунає «чарівний дзвіночок», сповіщаючи про початок заняття.

Педагог збирає у дворі дитсадка дітей і пропонує прогулятися.

Логоритмічна вправа за показом дорослого

Туп–туп-туп (тупочуть на місці) там і тут (руки праворуч-ліворуч)

З дитсадка діти йдуть.(крокують на місці)

Не біжать, не кричать, (махають пальчиком)

Лиш ніжками тупотять. (йдуть за дорослим)

Діставшись до місця проведення заняття, педагог знаходить каштанчик, звертається до дітей із проханням утворити коло, підходить до кожної дитини, кладе їй в жменьку каштанчик і просить промовити своє ім’я.

Музикування. Педагог пропонує дітям знайти собі по два каштанчики (заздалегідь розсипані під деревом), розглянути та описати їх (круглі, гладенькі, шершаві, маленькі, тверді). Потім педагог звертається до дітей із проханням за допомогою каштанчиків створити осінню музику (діти стукають каштанами повільно, а потім швидко стукають ними об асфальт).

Музично-танцювальна діяльність. Вправа «Каштанчики»

Педагог пропонує дітям виконати рухи з каштанами за показом, зачитуючи віршовані рядки:

Постукають каштанчики у наших рученятах,
Неначе йдуть каштанчики на вулицю гуляти
Тук-тук, тук-тук – лунає скрізь веселий звук.
Сердитий вітер налетів, хитає гілочками,
Летять каштанчики згори, стрибають з малюками.
Стомилися каштанчики, пішли відпочивати,
Сховаємо каштанчики за спинками, малята!
В руках дітей каштанчики почали сумувати,
Давайте повернемо їх під дерево, малята!

Дихальна гімнастика

Дорослий пропонує дітям вдихнути свіже повітря, аби вирости такими міцними, як каштанчики (діти вдихають повітря носом, а видихають ротом, розглядають кущі навколо, дмухають на них).

Слухання і прислухання

Діти розглядають гілочку і прислухаються до шелестіння листочків. Педагог пропонує заплющити очі і послухати шум вітру, який гойдає листя на деревах, спів пташок, стукіт падаючих предметів, кроки, розмови, скрип гойдалки, шум транспорту, будівництва тощо. Потім запрошує дітей

помандрувати разом із гілочкою, яка покаже, як звучать предмети, що нас оточують.

Казкотерапія

Педагог вигадує казку про предмети, які зустрілися гілочці на майданчику, супроводжуючи розповідь звуками, які ці предмети видають.

Жила собі в дитячому садочку чарівна осіння гілочка (педагог показує гілочку із листочками). Вбрана вона була у різнобарвні листочки. Кожен листочок відрізнявся надзвичайною красою і чарівністю, тому що вмів «розмовляти пошепки», ось так (педагог «шарудить» кожним листочком окремо). Гілочка дуже хотіла знайти собі друзів, адже була дуже дружелюбною, тому почала «співати», привертаючи до себе увагу усіх навколо (педагог «грає» гілочкою об паркан)

- Чому мене ніхто не чує?, - запитала вона.

- Спробую трішки потанцювати, може тоді мене хтось почує… (стрибає по асфальту)

Стрибала гілочка , стрибала, та раптом на її шляху з`явився камінчик.

- Будеш зі мною дружити? - запитав він.

- Я теж вмію танцювати (педагог відбиває ритмічний малюнок камінчиком об асфальт) , - промовив камінчик і запропонував затанцювати разом.

Гілочка і камінчик почали танцювати удвох (педагог відбиває ритм гілочкою та камінчиком по черзі). Побачивши цей неймовірний танець, кущик, під яким вони танцювали, радісно зашелестів (педагог проводить рукою по кущах)

І я буду вашим другом, можна?

Так! – радісно відповіли друзі.

Раптом осіння гілочка побачила навколо безліч гілочок дуже схожих на неї. Стали вони знайомитися і закружляли у хороводі (педагог тре гілочкою об гілочку, з`єднує їх у цілий букет та шурхотить ним об кущик, об асфальт, об паркан тощо). Згодом, на гілочках листочків стало менше і нові друзі дуже

здивувалися: «А де ваші листочки?» Гілочки відповіли : «Осінь надворі, вони жовтіють і облітають»

Спів та інсценізація пісень

Діти виконують пісню «Осінь» музика І. Кишка слова Т. Волгіної a capella**,** супроводжуючи її рухами за зразком.

Музикування

Педагог пропонує дітям послухати «музику опалого листя» (діти шарудять чобітками по листю), знайти будь-які два предмети (камінці, палички, каштани, листочки, горіхові шкаралупки тощо) і створити «осінній оркестр». Діти по черзі «грають» на своєму «інструменті», а потім - усі разом.

Релаксаційна вправа «Живі хмаринки»

Діти спостерігають за хмаринками, які пливуть небом та визначають їх форму, розмір, колір, подібність зі знайомими образами.

Сигнал закінчення заняття

Лунає «чарівний дзвіночок», педагог пошепки сповіщає про закінчення заняття, діти спокійно повертаються у садочок.

Конспект заняття 3

Тема: Звуки природи: дельфіни.

Мета: Розвиток емоційно-почуттєвої сфери та музикальності у дітей старшого дошкільного віку.

Програмовий зміст: Формувати відчуття індивідуальної значимості, як себе так і інших дітей; **поглиблювати** слуховий досвід дітей; **створювати** умови для позбавлення від негативних переживань; **розвивати** глибоке та уповільнене дихання, творчу уяву, навички співу та емоційного проживання пісень; **здійснювати** активізацію уваги та адреналінних відчуттів у процесі проведення музичної гри; **поглиблювати** розвиток дрібної моторики рухів пальців; **ознайомлювати** з різними регістрами фортепіано; **викликати** відчуття радості.

Методичне забезпечення: Дзвіночок, «звуки вітру» у формі дельфінів, морська мушля, півлітрові пластикові пляшки до половини наповнені водою, трубочки для коктейлю, велика блакитна прозора тканина.

Технічні засоби: фортепіано, музичний центр, аудіо записи, відеопроектор.

Хід заняття

Дзвонить дзвіночок, який сповіщає про початок заняття.

1. Музичне привітання з «дельфінчиками». Показуємо дітям «звуки вітру», говоримо, що сьогодні до нас «приплили» дельфінчики. Коротко розповідаємо, про дельфінів – які вони хороші, розумні, і завжди приходять на допомогу людям. Потім дельфінчики вітаються з кожною дитиною, називаючи її ім'я, а у відповідь дитина сама грає на «звуках вітру» (фоном звучить «Dolphin Love» Кріс Мічел зі звуками мови дельфінів).

2. Слухання та прислухання. Пропонуємо дітям вслухатися в звуки мови дельфінів та почути, як шумить морська мушля. Потім переглядаємо з дітьми відео проект «Хлопчик та дельфіни».

3. Музично-танцювальна діяльність. Довільний танок діток і дельфінчиків (звучить «Дорога к солнцу», муз. К. Брейтбург, сл. А. Кавалерян).

4. Дихальна гімнастика. Роздаємо дітям півлітрові пляшечки, до половини наповнені водою, зі вставленими у них трубочками для коктейлів. Діти уявляють себе дельфінчиками і починають видувати бульбашки у пляшечку (обов'язковий глибокий вдих через ніс). Проводимо змагання «У кого з дельфінчиків найдовші бульбашки!»

5. Спів та інсценізація пісень: «Я лисичка, я сестричка», «Два півники», «Зайчику, зайчику», «Мак».

6. Музичні ігри. Акули та дельфінчики. Розділяємо групу дітей на дві підгрупи: акули та дельфінчики. Вмикаємо концерт для труби та оркестру Й. Гайдна зі звуками дельфінів – це музика дельфінчиків, вони бавляться у водичці і плавають. Раптом починає звучати музична композиція з фільму

«Пірати карибського моря» – це з'являються акули, які хочуть зловити дельфінчиків. Повторюємо так 2-3 рази. Далі діти міняються ролями.

7. Пальчикова гімнастика. Пальчики-дельфінчики, які по черзі плавають у синьому морі. Спочатку мізинчики-дельфінчики, потім вказівні пальчики-дельфінчики і т.д.

8. Музикування. **Гра на фортепіано: дельфінчики та акули.** Викликаємо дітей парами – один грає тему дельфінчиків у середньому або високому регістрі, друга дитина – імітує акулу грою в нижньому регістрі. Потім діти міняються ролями.

9. Релаксаційні вправи. Дельфінчики та синє море (звучить релаксаційна музика «Зцілення» зі звуками дельфінів). Дістаємо блакитну або з морською тематикою тканину. Діти беруться за краї тканини і, роблячи хвильки починають по черзі «пірнати» у воду (під тканину), спочатку «пірнають» усі дівчатка, потім всі хлопчики, а на завершення – всі разом. Між «пірнаннями» робимо хвильки маленькі та великі.

10. Закінчення заняття. Дельфінчики («звуки вітру»), лагідно звертаючись до кожної дитини, прощаються із нею: «До побачення, Петрику! До побачення, Оленко!..».

Дзвонить дзвіночок, який сповіщає про закінчення заняття.

Конспект заняття 4

Тема: Скляний і фарфоровий звуки.

Мета: Гармонізація психофізіологічного стану дітей та розвиток у них музичної креативності.

Програмовий зміст: Закріплювати відчуття самодостатності дітей; **розвивати** слухову уваги, образне мислення, співацькі навички, креативність та вміння рухового вираження себе; **поглиблювати** занурення у вібрації українського музичного фольклору; **посилювати** почуття радості, доброти та дружби.

Методичне забезпечення: фарфорові дзвіночки, набір фужерів різної висоти, які нерухомо закріплені до певної платформи, стрічки, різнокольорові декоративні скляні камінчики,

Технічні засоби: фортепіано, музичний центр, аудіозаписи, відеопроектор.

Хід заняття

Дзвонить дзвіночок, який сповіщає, що заняття починається.

1. Персональне привітання-діалог з кожною дитиною через гру на фарфорових дзвіночках (дитина, обираючи собі один із 2-3 запропонованих дзвіночків, відповідає на привітання дзвіночка педагога).

2. Спів та інсценізація пісень: «Галя по садочку ходила», «Чорнобривий корольок», «Я коза ярая», «Ой, є в лісі калина».

3. Музично-танцювальна діяльність. «Дорогою добра» з різнокольоровими стрічками. Діти обирають собі дві стрічки. Чергуємо рухи по колу та в середину кола із стоянням на місці й маханням стрічками піднятими вгору руками та бігом танцювальним кроком один за одним. В кінці діти переходять на спонтанний танок.

4. Дихальна гімнастика. **Дмухаємо на стрічки**. Беремо наші стрічки у витягнуту перед собою руку. Починаємо дмухати на неї щосили, але обов'язково слідкуємо, щоб вдих був через ніс.

5. Слухання та прислухання. Кришталевий дзвін (аудіо запис). Запитуємо в дітей, що це звучить. Просимо пригадати предмети, зроблені зі скла. Пояснюємо, що скло також має свій звук, воно по-своєму звучить - «розмовляє». Тільки зі склом треба бути обережними, адже воно дуже легко б'ється і, до того ж, може поранити.

6. Музикування. Гра на кришталевих фужерах. Підбираємо кришталеві фужери, які мають різну висоту звучання (3 – 5 шт.). Обов'язково пояснюємо дітям, що торкатися молоточком до фужерів треба дуже обережно, щоб вони не розбилися. Пропонуємо кожній дитині по черзі підійти до столика, де стоять фужери, і «пограти» на них.

7. Пальчикова гімнастика. Роздаємо дітям по два декоративні камінчики. Просимо взяти камінчики одночасно вказівним та великим пальчиком, потім вказівним і великим, великим і безіменним, безіменним і мізинчиком.

8. Музичні ігри. Фея (звучить «Танок феї драже» П. Чайковського). Діти уявляють себе добрими феями, у руках у них чарівні камінчики, за допомогою яких феї засвічують світляки в темному лісі (на деревцях, квіточках), але раптом з'являються злі чаклуни, які хочуть відібрати чарівні камінчики. Феї вчасно ховають чарівні камінчики й чекають, поки чаклуни відлетять. Згодом у лісі стає дуже світло і феї нарешті можуть прогнати злих чаклунів.

9. Релаксаційні вправи. «Які хороші дітки» (звучить «Fiesta Mediterranean «Rondo Veneziano»). Підходимо до кожної дитини, граючи на фарфоровому дзвіночку, промовляємо: «Дзвіночок каже, яка хороша Маринка, який хороший Вова…».

10. Закінчення заняття. Звертання-прощання через гру на фужерах до всіх дітей одночасно.

Дзвонить дзвіночок, який сповіщає про закінчення заняття.

Додаток 2

ОПТИМІСТИЧНІ СПІВАНКИ-ЗАМОВЛЯННЯ

Я ХОРОШИЙ!

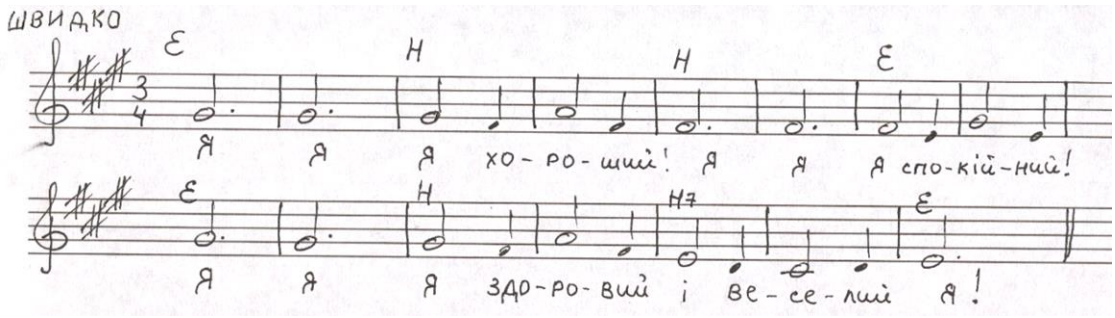

1. Я, я, я хороший! Я, я, я спокійний!

Я, я, я здоровий і веселий я!

2. Ти, ти, ти хороший! Ти, ти, ти спокійний!

Ти, ти, ти здоровий і веселий ти!

3. Ми, ми, ми хороші! Ми, ми, ми спокійні!

Ми, ми, ми здорові і веселі ми!

ТІЛЬКИ СМІЯТИСЬ!

1. Тільки сміятись і посміхатись,

Жити - не тужити, з дітками дружити!

Жити – не тужити, з усіма дружити!

ТАК! ТАК! ТАК!

1. Сьогодні я веселий! Так! Так! Так!

Сьогодні я співаю! Так! Так! Так!

Живу, життю радію! Так! Так! Так!

Щасливий у цю мить!

БЕСТІНГ. ГРА «ЧАРІВНА ПАЛИЧКА»

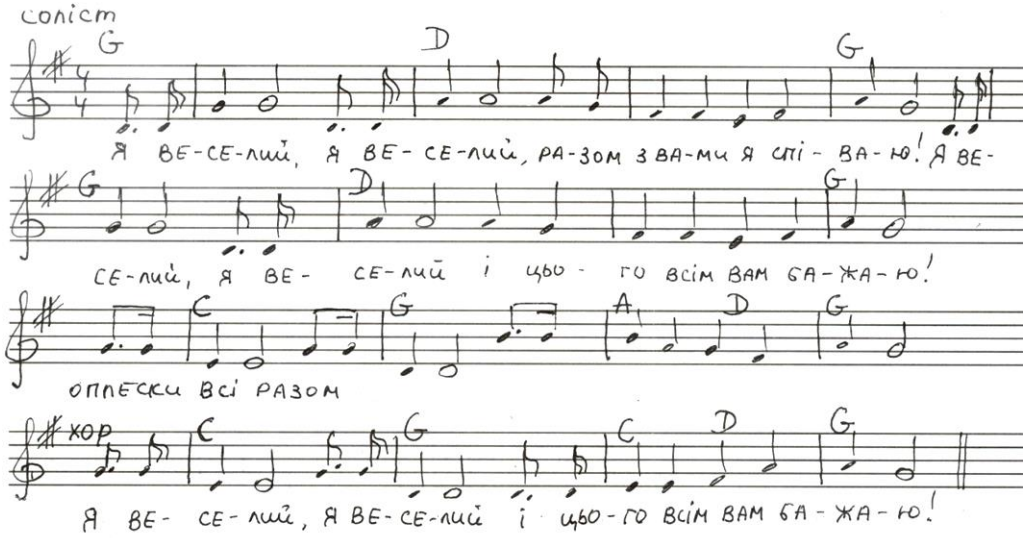

1. Я веселий, я веселий!

Разом з вами я співаю.

Я веселий, я веселий!

І цього всім вам бажаю!

2. Я здоровий, я здоровий!

Разом з вами я співаю.

Раджу спортом всім займатись,

Буть здоровими бажаю!

3. Я щасливий, я щасливий!

Разом з вами я співаю.

Я щасливий, я щасливий!

І цього всім вам бажаю!